

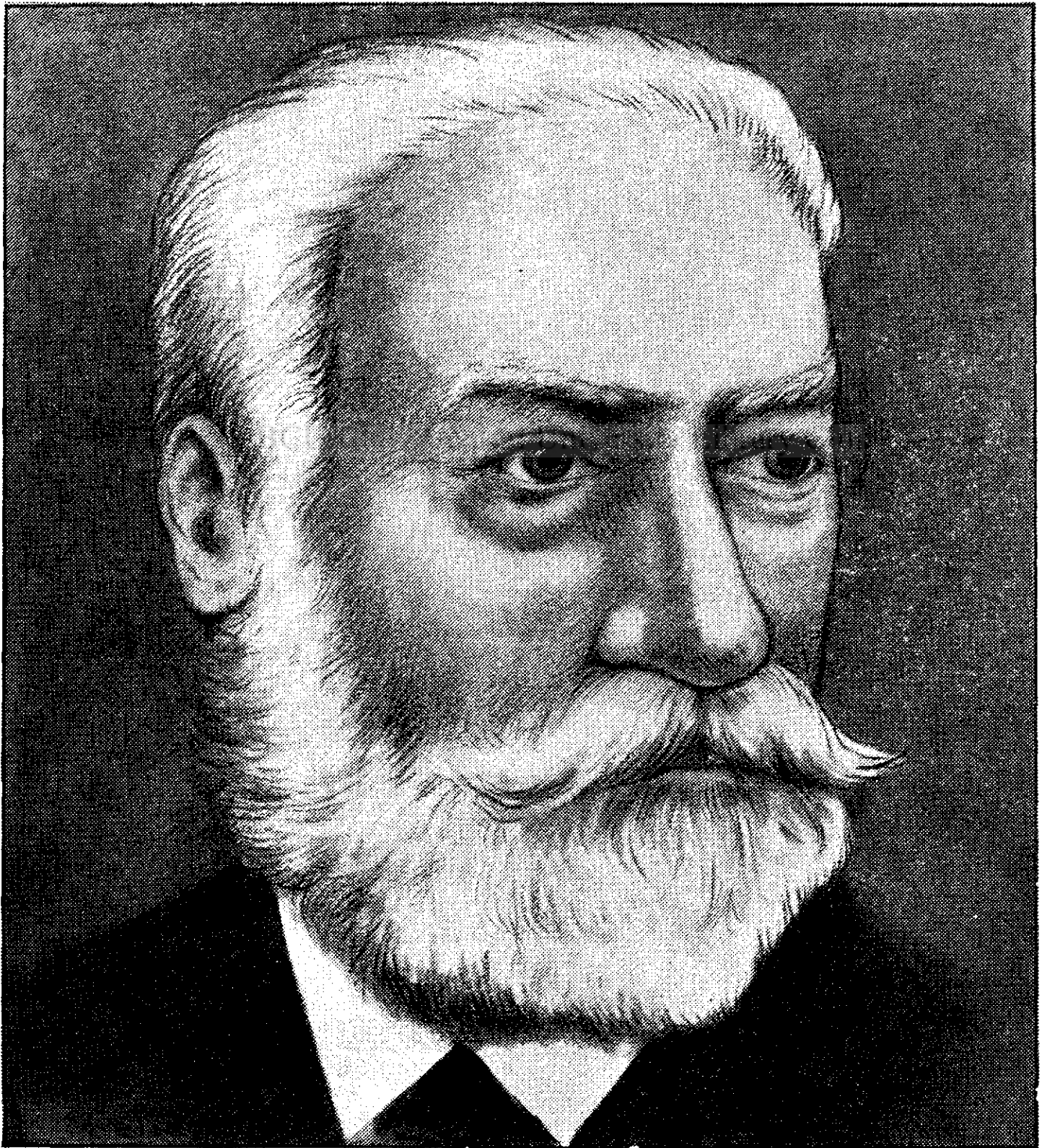
136104

Universul Literar

Anul XLIV Nr. 51

16 Decembrie 1928

5 Lei

GHEORGHE PANU

C t i t o r i i

GHEORGHE PANU

de CONSTANTIN BACALBAȘA

Despre Gheorghe Panu nu trebuie să se scrie numai atât cât poate să încapă în spațiul restrâns al acestei pagini: Gheorghe Panu a fost mai mult și mai mare decât spațiul îngust unde semnează nume.

Pe la anul 1884 un nume nou începe să atingă notorietatea. Tânărul ieșean fusese, șeful de Cabinet — ce vremuri, — al lui C. A. Rosetti ministru de interne, apoi directorul ziarului liberal din Iași, LIBERALUL, de aci semnalându-se, intră în Camera de la 1884 care revizua Constituția, în special legea electorală.

În Cameră se afirmă: Partizan al lui C. A. Rosetti, el apăra cu hotărâre libertatea presei cât și o foarte largă bază electorală, partizan al colegiului unic se desparte hotărât de Ion Brătianu și trece în opoziție.

Omul de idei este în mers. Un născut ziar cu apariție bisăptămânală, *Lupta*, sub direcția lui Gheorghe Panu inaugurează o viguroasă campanie de opoziție în privința guvernului; ziaristul de mare temperament și de un distins talent se descoperă.

Gheorghe Panu își începuse cariera ca profesor la un liceu din Iași, în această calitate, se ocupa în special cu studiul istoriei. În *Revista Convorbiri Literare* a semnat un ciclu de articole critice asupra istoriei Române, lucrare ce l'a distins și l'a câștigat o bursă pentru urmat studiul de specialitate la Paris. Dar vocația lui Panu era în altă direcție. În streinătate Panu învață dreptul pentru ca întors în țară să părăsească profesoratul pentru magistratură, apoi magistratura pentru politică și în sfârșit se oprește la ziaristică:

Panu ocupă repede un loc fruntaș în presă, în curând după moartea lui C. A. Rosetti, de și trăia Delavrancea care era ziarist, de și trăia D. A. Laurian care era un condeiu de elită, el este întâiul ziarist al României.

De la Iași, unde *Lupta* ocupase un loc puternic în presă, ziarul e adus la București pentru ca să apară zilnic. Acum devine ziar de frunte, cu mare tiraj, după vremea aceea — 10.000 exemplare la zile mari, — apoi influența lui Panu crește iar partidele de opoziție, cât și partidul de la guvern înțeleg cum că, de acum înainte trebuie să se ție seamă de dânsul.

Un articol de polemică, în privința regelui Carol, îi atrage un proces și condamnarea. Aci Panu nu și susține rolul. Adversarul îi face un mare serviciu, a-

corlându-i aureola victimei, Panu îi răspunde cu o greșală la fel: refuză să se supună legalității, fuge pe furis din țară și se stabilește la Paris.

Deasupra aureolei lui Panu se așază, din ziua aceea fatală, o umbră care n'a mai fost răzbită de lumină nici odată până ce s'a sfârșit cariera.

În alegerile generale de la începutul anului 1888, Panu este ales deputat al Iașilor. Intră în țară, este arestat la grauiță, dar beneficiază de un decret de grație, apoi activitatea lui politică, este stânjenită de o nouă împrejurare.

Guvernul lui Ion Brătianu cade, iar nota violentă de presă nu mai e de actualitate...

Din ceasul acesta Panu încetează de a fi ziaristul om al zilei. Partidele politice nici nu mai au nevoie de el nici nu se mai tem de pana lui, puternicul polemist este silit să adopte o altă nofă, acum începe Panu ziaristul de idei, poveditorul reformelor democratice.

Această nouă ipostasă nu i mai aduce notorietatea, leul și-a demascat slăbiciunea.

Gheorghe Panu trăiește încă pe socoteala vechilor sale izbânzi, din ziaristică, la Iași are încă prieteni și un sediu electoral, dar avântul public l'a pierdut. Nenorocita evadare în streinătate l'a fost fatală.

Atunci Panu fondează partidul radical. Foarte puținii intelectuali îl urmează. Acest partid, destul de însemnat la Iași, foarte redus la București, neexistent în restul țării, trăiește o viață precară până ce Panu, atras cum era mai de mult, de sferele conservatoare, cedază ademenirilor unora dintre fruntași și se pleacă. Urmat de majoritatea parti-

zanilor intră în partidul conservator, de sub șefia lui Lascăr Catargiu.

Cu această abdicare dela personalitatea politică Panu încetează de a mai fi altceva de cât membrul unui partid.

Trecerea fusese dictată de interesul unui portofoliu ministerial într'un viitor partid conservator, dar o amară decepție îl aștepta încă odată: Gheorghe Panu n'a putut obține nici odată un portofoliu.

Sfârșitul vieții l'a găsit membru al partidului liberal unde s'a reîntors după o lungă peregrinațiune.

Un bust turnat în bronz, foarte asemănător, așezat în grădina Cișmegeului, ridicat prin activitatea lui C. Mille, mai ales, mai amintește astăzi despre trecerea prin viață a unui om care a fost o inteligență superioară, or din care punct de vedere l'am cerceta.

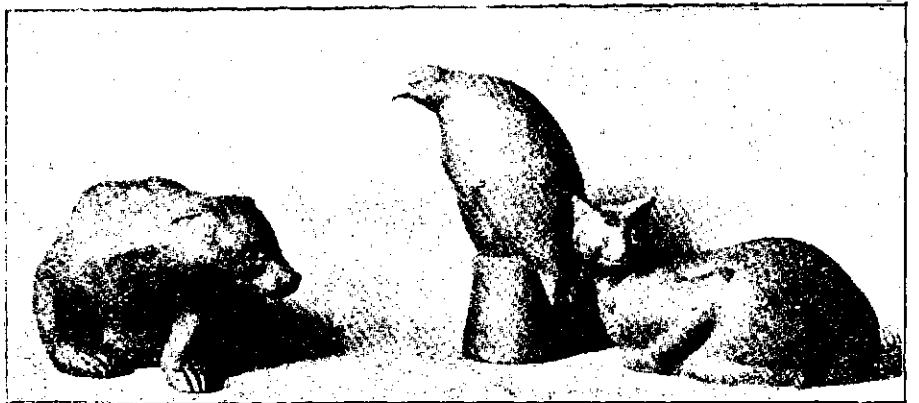
Creer cu totul de elită, impresionabil până la nervozisme, avea o mare putere de analiză, pătrundea fără întârziere controversate, stăpânea o foarte serioasă cultură.

În viața intimă era unul din cei mai apropiați oameni. Glumeț, camarad neșenănat, inimă de aur, lipsit de darul răzbunătorului, dar slab, în fața ispitelor vieții.

Un intelectual și un boem, o activitate febrilă, și un apatic, un ațăător de energie și un ne-energic, un provocător la acțiune și un abstinent necurmat. O figură superioară încheiată din contraste.

O ambițiune domoală care aștepta să fie satisfăcută, fără ca el să ajute prin lucrare personală realizarea satisfacției.

Totuși a fost un om mare al țării.

GHEORGHE PANU

Gheorghe Panu a fost o individualitate puternică. A fost el în toate împrejurările, și nu un plămădit din acele alături ce nu se pot închea, și cari pot oricând lua noi forme, totdeauna năde.

Ca profesor, a deschis micilor elevi un orizont de gândire, ca scriitor a știut să înfrunte din capul locului reputațiuni stabilite și nu s'a temut să emită idei cari nu se împăcau cu cele ajunse, ca deputat, n'a fost nici când mamele; iar ca ziarist, — ca ziarist a fost tascăul poporului român.

Multe și variate forme a luat activitatea lui Gheorghe Panu. A fost istoric, a ocupat de filologie, a scris studii filologice, critice de artă, recenzii dramatice a fost un vulgarizator al științei, a emulat și susținut doctrine economice, dar mai presus de toate, și mai strălucitor în toate, a stat activitatea lui de ziarist politic militant.

Ca ziarist militant, Gh. Panu n'a fost numai o părghie a opiniei publice românești: a fost însuși creatorul acestei opinii. Până la dânsul, ziaristica românească era un verbiaj gol, — presă cu trivialități personale — ce se perdeau în țesutul moale al unei beatitudini patriotice fără rost.

Gheorghe Panu a fost cel dintâi care a rupt țele ce împăienjenau ochii poporului român și i-a arătat adevăratele interese și adevăratele cale de urmat. El, cel dintâi, a introdus în politica românească discuția de idei; el, cel dintâi, formulat pe arena țării necesitatea unui program. Și a afirmat-o cu atâta tădere, că celelalte partide, de voie de nevoie, ca să-și dea un rost și ca să nu rămână de rușine, și-au dat fiecare, cu altă trudă și nepricepere, câte o aparență de program. Dar lui Gheorghe Panu îi revine meritul de a fi pus ideile în locul personalităților, deși adesea, el și anunța ideile sub forma, foarte agresivă, a unor atacuri personale.

Mai târziu, spre declinul vieții, Gheorghe Panu, bătut de vânturile soartei, înfrânt de greutatea nesfârșită a unor lupte democratice într-o țară de oligarhie feudală și de arbitrar oriental, și-a găsit o bună parte din ideile tinereții, să caute aiurea, în alte partide, rețineră a celor pe cari și le-a păstrat. Nu vom ascunde că la acest pas, l-a mânat o doză de ambițiune. Dar acest pas a fost fatal. Căci partidele nu i-au primit ideile, ci persoana, urmărind să atingă pe acel Panu, care stând izolat, dea fi redutabil. Și l-au confiscat înzărându-i punți de aur, dar lăsându-l să se complacă. Gh. Panu din ultimii cincisprezece ani, n'a fost Panul tinereții vijelioase, deși din umbra în care trăiește, spiritul lui trimetea încă licări puternice. Căci acest om, dacă a indicat dela unele năzuinți și idei n'a indicat însă, dela dreptul de a judeca, și a cerceta și de a-și spune cuvântul în toată tăria unei convingeri și adesea disonanță absolută cu ideile obștești admise.

ST. CRACIUN

1910.

părerile câtorva oameni politici ai vremii despre Gh. Panu

Panu a fost una dintre cele mai frumuse inteligente pe cari le-am întâlnit în România. Rationamentul lui te răngea ca într-un clește și se poate măcina drept o gimnastică de logică.

Oratoria lui Panu, deși el avea o mare greutate de expresiune, producea o puternică impresie, pentru că îți părea că asisti la însăși concepțiunea ideii. Foarte adesea paradoxal, ca toți acei în a căror inteligență predomină logica verbală. Nici un orator în România și nici un ziarist nu mânua mai cumplit decât Panu ironia. Imaginile lui chiar, dealfrei originale și foarte nimerite, procedeau din ironie. Cu toate marile defecte pe cari i le-am cunoscut și nu pot să le tăgăduesc, Panu ar fi jucat un rol mai mare într-o țară de guvernământ popular; în oligarhia noastră lucrul era imposibil.

TAKE IONESCU

Pentru Panu, nici o chestiune nu era obiectivă. Soluțiile le da pe ipoteză. În darea lor se preocupă înainte de toate, de stabilirea ipotezelor, dintre cari alegea pe aceea care i se părea determinantă. Odată ipoteza găsită, soluția mergea dela sine. Publicul cititor, sau parlamentul care-l asculta, fixat în ipoteză se persuadea lesne de soluția dată. Dacă de fapt soluția ce propunea nu era admisă, nu este mai puțin adevărat că dădea impresia unei puternice persuasiunii. Acest mare meșteșug totuși, în rezultanță totală, i-a împiedicat de multe ori isbânda.

Pentru mine, Panu a fost mai mult un învăț al vieții, cu toate calitățile de inteligență și spirit critic, decât un învingător. Desigur că dacă s'ar fi dat mai mult vieții culturale, ar fi putut aduce mari servicii învățământului universitar. (D. Disseșcu, fiind ministru de instrucție, a voit să dea lui Panu o catedră universitară).

CONST. DISSESCU

adevărurile

oratorului

Gheorghe Panu, a intrat întâias dată în Cameră — Camera de revizuire — la 1884, și imediat și-a asigurat un loc în primele rânduri prin talentul și cunoștințele sale. A fost remarcabil discursul pe care l-a ținut contra desființării facultății de medicină din Iași.

A atunci Ion Brătianu s'a dus la banca în care sta, și după ce l-a sărutat, i-a adresat aceste cuvinte, cari sunt cea mai frumoasă laudă ce putea să fie adusă unui tânăr:

— Pentru mine, n'ai vorbit niciodată așa!

Al doilea mare discurs, a fost acela prin care a susținut votul universal, pentru care a fost viu felicitat de C. A. Rosetti, deși acesta era pentru colegiul unic. Când Camera de revizuire a modificat articolul relativ la libertatea presei, G. Panu s'a retras din Cameră împreună cu C. A. Rosetti, D. Gianni, P. Grădișteanu, etc.

A atunci s'a făcut ruptura între el și partidul liberal, și a început acea luptă pe care a dus-o cincisprezece ani prin ziarul „Lupta” și dela tribuna parlamentului. În jurul său reuși să grupeze în acest timp o seamă de tineri de valoare și să întemeieze o grupare radicală.

ziaristului

Campania de idei ce a dus-o prin „Lupta”, mai ales în perioada ei de strălucire (1886—1891) este un adevărat

monument de cugetare și nu puțin a contribuit la noua evoluție ce s'a produs în cugetarea românească, cel puțin în aceea ce s'a manifestat de atunci în presa românească. Sub acest raport, Gheorghe Panu va rămâne una din cele mai mari figuri din presa românească.

Gheorghe Panu mai avea o caracteristică, pe care nu o cunoșteau decât puțin din intimii săi, aceia cari aveau dese ocazii să trăiască în jurul lui, căci ea nu s'a manifestat decât rare ori prin scris. Era un temperament de artist.

Imprejurările i-au fost însă nefavorabile.

Inteligență superioară, cultură vastă și aleasă, având un extraordinar spirit de sinteză și de analiză, o natură din cele mai complexe și mai bine înzestrate, Panu a avut dreptul să aspire mai mult și mai înalt.

polemistului

În 1887, în urma unui articol publicat în **Lupta**, Gh. Panu a fost condamnat la 2 ani închisoare pentru lèse-majesté. A plecat la Paris de unde s'a înapoiat în 1888, după căderea guvernului Brătianu. Reîntors în partidul liberal a făcut parte din ultimile două legislațiuni liberale, în calitate de deputat al colegiului Iași. Puțin mai înainte fusese numit censor la Banca Națională.

Boala nu l-a lăsat însă să ocupe această funcțiune, făcându-l să întrerupă și apariția revistei sale „Săptămâna”.

Panu a fost un polemist de prima forță. Pe lângă îndinsa lui activitate gazetărească el a publicat: „Portrete și tipuri parlamentare”, „Studii asupra sufragiului universal”, „Chestia Agrară”, „Amintiri dela Junimea”, „O mistificare istorică”, etc.

NOTE BIOGRAFICE

Gheorghe Panu s'a născut în 1848 la Galați. Studiile gimnaziale și le-a făcut la Iași, iar pe cele juridice la Paris și la Bruxelles. Câtva timp a fost procuror la tribunalul Iași, iar în 1881 este numit șef de cabinet al ministrului C. A. Rosetti. După aceea, face avocatură în Iași, unde, în 1883, este ales în Camera revisionistă: se arată ultraliberal și partizan al colegiului unic. Adversar al lui Ion Brătianu, Panu se înconjoară de un grup de „radicali” și redactează organul lor „Lupta”, prin care, atacând pe regele Carol, își atrage (Mai 1887) o condamnare la închisoare de 2 ani. Dar se sustrage dela pedeapsă, fugind în străinătate. „Opoziția unită” îl alege deputat în Ianuarie 1888, și, fiind grațiat de rege, își ocupă locul în Cameră. Până 1897 se apropie de vechii conservatori, în al căror partid intră cu desăvârșire dar după patru ani îi părăsește și, ales la 1 Martie 1901 în noua Cameră liberală, pare a se apropia acum, mai mult de Dimitrie Sturza. Dela 2 Noembrie 1901 până la sfârșitul vieții, redactează singur revista „Săptămâna”.
Moare la 7 Noembrie 1910.

p o e z i e

IOAN GEORGESCU

APOCALIPS

Ploaia rupe, vorbăreață, în ferestre oblonite,
Șerpi vrăjiți de liniști crude, ca o lume prăvălite.
Sunet ud de ape multe tot mugește fumegând,
Strimtorare de n'tunerie prin furtună alungând.

Floare ridicată'n pulberi stă privrea n'frigorată,
Când pe căile deșerte șueră săgeți de sloată.
Tina cerului întoarsă, prefăcută'n iaz de spini,
Sare, verde, cu lăcuse, într'o gloată de lumini.

Ceasun'ncearcă în perete să statornicească timpul
Ce n'ștepat ca o nevoie își reține'n spațiu chipul.
Tremurând la o răscruce — o zăbavă apăsă,
Cu luciri de foc în mână — omul strigă disparat.

Acum fața-i subțiată pare-o piatră de'ncercare
Și-și unește'n geana zării drumul pasării de mare.
Și săracă și strivită între nori de vânt albit,
Pâcla sufletului lasă pe'nălțimi un semn pălit...

PETRE STRIHAN

PE PLAJA

REGALITATE

Ai construit cu mâna și cu lopata te
cetatea aurită a fanteziei mele :
cu turnuri în săgeată, cu punți de mucava,
cu fevi de trestii — tunuri pătrunse prin crenele...

Mi-ai interzis, severă, de ziduri să m'apropii,
presupunând în mine voință vinovată,
dar, într'o clipă, valul cu guler de hermină
ți-a măturat minciuna, regină-adevărată !

GRUP

O linie albastră, o suprafață verde
și-o gamă măestrită în jocuri de penel...
un pescăruș apare, un avion se pierde
și sufletul îți zboară în larguri după el.

Privește-mă la umbra bronzatului tău trup
și anină raza mea de un fior al tău,
să ncremenim deapururi ca bronzuri într'un grup
și dincolo de bine, și dincolo de rău...

VIRGINIA GHEORGHIU

PESCĂRUȘUL

Un pescăruș purtat de mări și scuturat de vânturi!...
Cădere albă n'înfiniț...
în care încă n'au murit
supremele avânturi,
spre soare cald făindu-și stor
abia de se mai sbate,
lăsând pe fața apelor
aripi însângerate.

Sufletul meu,
sufletul tău, cătându-l surd prin lume,
pe marea moartă m'a uitat;
Ascult un val înapoiat
ce nu i-a dat de nume,
și aripi n'am să mai cutez pe căi obositoare.

Un pescăruș bătut de vânt,
svârliț de mări, la capăt de pământ,
în clipa asta, moare.

N. RUSSU ARDELEANU

FRAGMENT

Sunt eu ori sunt lumina ce'n spațul larg vibrează ?
Sunt eu ori sunt un altul ce râde-acum de mine
Ori poate sunt din praful ce joacă într'o rază,
Un fir de praful din astrul ce aici se n'atruchipează
Să joace și el jocul de umbre și lumine
In înfinitul tragic ce Visul își visează ?..

Eram pe când în cerul ce-asupră'mi se adâncește
Cele dintâi comete cu flacări îl brăzdară,
Pe când viața aceasta ce'n moarte înflorește
Nu se știa nici mare, nici goală, — când orbești
Eram nepărăgînirea cu forța ei primară
Și nu gândeam gândirea ce-atât mă umilește.

Gândirea, vorbă plină de noapțe și de rele,
O vorbă ca alătea, dar ce dureri ascunde
Ea mieșoreaza lumea și inimei răspunde
Cu rânjet orb, sarcastic, — iar ochilor de stele
Și patimelor mării le dă scelipiri imunde
Ca unor simple forme de lăncede femele.

În ritmul bucuriei de-a fi și în dorința
De-a duce mai departe undirea mea de viață
Nu văd nimic ci totul, nu simt nimic ci totul.
Nu suni nimic ci totul și'n Tot eu voi rămâne.
Acel ce-am fost deapururi, care voi fi și mâine,
Și niciodată nu-mi voi răstălmăci credința !
Dar prins în vămășagul pe care'nchipuirea
Cea mai cutezătoare aici nu îl bănuiește,
Care'n apeteza luminei prelungește

Delirul ce'mi suie la cer nefericirea
În voluptăți nebune, eu totuș sunt zidirea
Ce'n lupta necumtată mereu se întărește !
Sunt zid, dar sunt și suflet. Și sufletul acesta
E mai presus de moarte și-i mai presus de viață —

E astrul care arde în orice dimineață,
E lumca care-aleargă în nepătrunsă ceață,
E Dumnezeu cel mare, e Totul, e... acesta !
...Sunt eu ori sunt aceea ai cărei răs mă'nghiață ?

MONOTONIE *)

AURELIU CORNEA

Lingura-mi era roasă 'n fund până'ntr'atâta încât se spărsese și picura când o duceam la gură. Ceream să se asvârle la gunoi și să mi se dea alta, dar fratele meu — mecanic — o cârpi.

Zicea că astfel oricine o va cunoaște că-i a mea și se va feri s'o întrebuințeze. Petecul grosolan din fund o îngreuiase într'atât că puteam să bat fleici cu ea. Furculița o aveam strâmbă și fără un dinte pentru ca s'o cunoască toți.

Ori cât au căutat și un cuțit la fel cu celelalte tacâmuri ale mele nu au găsit și necăjiți trebuiră să-mi dea unul bun, pe care îl încrustară cu o cruce pe mâner. Ca să dorm, îmi făcură loc în bucătărie, pe o canavea hodoroșită, cu telurile rupte, scoborâtă anume pentru mine din pod, pe care murise bunicul și pe care-o scoaseră din uz, fricoși.

Bucătăria strâmtă, cu plafonul jos, era în mijlocul a trei odăi și toate aveau câte o ușă prin care corespundea cu ea. Așa fiind lucrurile, toate hainele ponosite și fledurose, în cuierul meu se aninau. Și se adunaseră atâtea, că ale mele nu mai aveau loc. Oricât asvârleam afară încălțămintele rupte și pline de glod, era zadarnic. Peste câteva ciasuri pe toate le aflam la loc. De altfel și eu eram lepădat acolo ca un lucru uzat și fără nici o valoare.

Pe capătul din spre plită al canapelei, se așezau vase, panere cu târgueli, funduri pe care tocău zarzavaturi, jurnale pe care se cernea făină și de aceia găseam fărâșături de coji de cartof chiar sub mine mai întotdeauna.

Protestările mele n'aveau nici un ecou. Petecile cele mai urâte de vase ori când le vedeai asvârlite pe plapoma mea.

Toți își periau hainele și-și lustruiau ghetetele la mine.

Puneau picioarele pe capătul celei de canapea și începeau a le ciorși cu periea, bățându-mă și trezindu-mă din somn.

Până și măturătura celorlalte odăi la mine o strângeau.

Măsuța dela cap — ce-mi servea de noptieră — unde aveam ale mele, era plină de funingină de pe fundurile oalelor.

Deci încornoratul și înpelitatul meu iubit, ai bunătate și dă-mi dreptate c'am dispărut dintre ei preferând orice altă situație.

Dacă vre-un lenj al cuiva nu mai era bun de purtat, mama îl întindea în dreptul ochilor, mă privea prin găurile lui ca prin acelea ale unei măști și-mi spunea: „Costică, uite ceva pentru tine, am s'o cârlesc și-i bună”. Glasul ei era ca al unei care se teme să nu jighească și-mi închipuiam că mă privește de după lenj.

pentruca să nu-i văd stinghereala de pe față. Eu, — sgâlțâit de cineva care-și lustruia ghetetele, ori înlăturând cu mâna colbul stărnit de vre-o soră care-și peria hainele. — primeam bucuros, uitându-mă la ochii ceia de spioană ai mamei mele mascate ce mă priveau prin găuri. Transpiram veșnic și simțeam nevoia să mă înbrac bine. Deși era vară, cu căldură înăbușitoare, eșeam afară înbodolit ca iarna. Canonit de friguri mă sculam din fatul arzător, iar altă dată de ghiță și tremurând înbrăcam pe mine toate foantele, cu gând să pun coatele pe gardul bolnav, deși gemea ori hărăia sub mine amenințător și să privesc la strada pustie, colbăită și mută. De câte ori vedeam din ușă gardul putred și inverzit de ploii prăvălit în spre mine, nu se părea că se repede furios să măucidă ca un criminal legat în lanțuri care știe că vin să-l tortureze.

Privind în stradă, la viața plictisitoare și monotonă, cu o bucată de plăcintă în mână — dacă-mi era foame — arare ori ceva îmi mai înveselea inima. În amănuntele vieții de pe stradă, căutam lacom. Semănam cu un rămător — ca să nu zic altfel — care răscolește gunoii, căci nu numai căutam cu lăcomia lui și clefăia ca el, mușcând din plăcintă dar de multe ori și gemeam.

Scornoneam cu hărnicia unei găini să dau de vre-o fărâșătură de plăcere în viața ceia clocită a străzii. Sânt bun la inimă și mă gândesc să-ți dau să gusti și tu din dulceața sămburilor, ori a rămelor găsite de mine. Va trebui să mă faci, de vreii ori de nu vrei. Deci te rog — fără rugăminți de ertare — cască gura.

Iată cum odată o întâmplare mi-a ușurat durerile :

Pe strada bătută de un soare care ardea oamenii cum mă ardeau pe mine frigurile văd într'o zi, două femei mergând în spre mine încet. Cea din 'nainte bătrână, iar cea din urmă, tânără; trebuie să fi fost fiica ei. Mergea cu două degete dela o mână în ochi, cu capul plecat în jos ca și cum ar plânge. Umbra de dinaintea ei părea o bortă în care vroia să se asvârlă. După câți-va pași ridică capul și luă degetele din ochi. Fața-i era transparentă și de o culoare cafeniu-cărămizie, iar ochii mari câprii, înlăcrămați, dar nu de plâns ci de colb. Tinea într'o mână un paneraș mic și nou din țapură, plin cu flori colorate viu, mere, pere și busuioc, toate amestecate, svârlite una peste alta. Pe cap avea un șal negru de lână, pe care-l desnodase din cauza căldurii și franjurile lui par'că erau părul ei despletit și lăsat în față pe pept. Rochia albă se asemăna cu o cămașă căci nu era înpliată la mijloc. Cum

avea și picioarele goale părea numai gata să se asvârle în pat lângă bărbat. Soarele o muiașe și câte odată-și sălta trupul să meargă dreaptă și plină de viață poate pentru a o ajunge pe mamă-sa. Sâniul gurguiat, cutremurați de mers, îi ridica rochia în față și părându-i-se și ei prea mari și bombați, îi acoperi cu capetele șalului uitându-se în toate părțile, după aceasta, ca o vinovată.

Atunci dădu cu ochii de mine și intimidându-se își reluă mersul de mai înainte, cu capul în jos, să-și mai ascundă cu această sâniul ei obraznic, de care se rușina.

După câte-va clipe, scuiță printre niște buze subțiri și mici ale unei guri nespuse de frumoase. Spuma albă și deasă, — de par'că fata era arsă de sete — ajunsă în colb pe loc se prefăcu într'o bilă mică neagră. Șoldurile începură s'o legene cochet. În acest timp, mamă-sa se afla înaintea mea și umbra ei, părea o haină neagră de pe gunoae pe care o tot mână cu picioarele. Când fata trecu de mine și-mi arătă spatele, am putut să văd în jos de marginile rochiei albe, garnisită cu albastru, minunatele ei pulpe brunete și puternice, goale, de aceeași culoare cu fața. Cu cât privirile-mi alunecau în sus spre marginea rochiei albastră ca și cerul a celei zile, cu atât perii de pe ele erau mai lungi și mai întunecați.

Nu mai gemeam...

Panerașul din mână ei, prinse a se așeză mult mai tare și-mi arăta când fundul, când florile și fructele din el. Mai încolo spre marea mea surpriză își întoarse capul înapoi spre mine cu o vâzdoagă roșie în gură. Mă simții deodată părăsit de friguri și ușor ca un om sănătos și voinic. Credeam că aș fi putut fugi cu ea în brațe, fără a putea fi ajuns de cel mai bun cal. Și nu credeam că o uscătură ca mine, căreia, mai cu seamă, o femeie de țară, nu are decât dorința de a-l brânci cu silă, ori a-i da un picior, a putut să-i deștepte asemenea simțiminte.

Vedeam că mă neprețuesc prea mult, că mă năpăstuesc și eram atât de vesel și mulțumit. Nu pricepeam când a luat floarea roșie din paneraș, căci eu tot timpul mă uitasem la ea. Cu o mișcare le-neșă și largă, aruncă un capăt al șalului pe un umăr, pe când capul îl culcă pe celălalt, zbuciumând și mai viu panerașul, legându-se și mai îndrăcit pe șoldurile mari, mișcând în voce sub rochiea largă și albă ca o cămașă. În capătul străzii mamă-sa o aștepta, par'că sătulă de cât mânase cu picioarele haina ceia neagră. Când bătrâna fu înghițită de coti-

*) Fragment din romanul „Scrisori fără răspuns”.

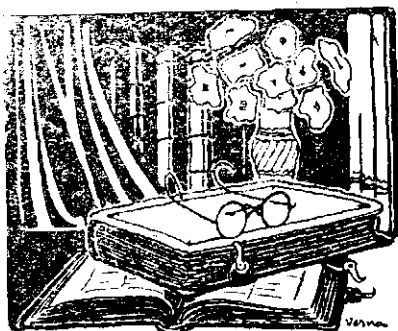
tură, ea se mai întoarse odată și oprită locului mă privi lung; apoi luă văzdoaga roșie din gură și zâmbind o aruncă din toate puterile, încordată, spre mine. Aveam în toată carnea feței ceva atât de plăcut încât mușchii ei se contractară ca de plâns. Imi venea să-mi rup foanțele cu care eram înbodelit și gemând apucaii cu dinții un vârf de scândură putredă a gardului. Strânsei până rămăsei cu bucata în gură. Mă uitam viu și aprins în toate părțile, cu toate că n'aveam nici un rău făcător de căutat. Mă credeam un uriaș, căci voiam să apuc gardul de amândouă capetele și să-l strâng ori să-l desfășor ca pe o armonică. Credeam că aș putea să-l smulg cu o singură mână și mișcare, și să-l învârtesc deasupra capului cu ușurința cu care aș agita un harapnic. Cănele nostru, mare și flocos, sări punându-mi labele pe peptuț și, arătându-mi o limbă lungă și violetă.

Îl înșfăcai de picioare și mă învârtii cu el. Era vesel și-i plăcea căci nu scheuna. Mă ținea doar cu ochii lui negri, mici și plini de credință, cerându-mi să nu-i fac nici un rău. Mă trezii cu el, răsând între copacii plini de omizi ai livezii. Dându-i drumul, cănele făcu câțiva pași repede înapoi și pe neașteptate se rezezi în spatele meu, apoi o rupse de fugă lătrând. O goană ne bună se încinse. Joaca ținu suspect de mult. Când obosii, mă lungii cu fața în sus, pe iarbă, gâfâind și răsând. Auzeam inima cănelui trântit lângă mine, cu limba scoasă de trei ori mai mult ca mai înainte.

Priveam cerul albastru ca și marginea rochei albe a fetei și pe nesimțite mă pomenii trist. Mă vedeam un prizonier, un exilat. Nu mă mai săturam să privesc albastrul cerului și să mă gândesc la viața mea. Simțindu-mă obosit prea mult, mă smuncii în sus și mă sculai brusc în picioare ca pentru cine știe ce grabnic interes. În mână aveam un strujan. Nu știam când îl lusem de pe jos... Mă jucasem cu el fără să știu... Un foșnet strein de rîdicare prin iarbă, la spatele meu, mă făcu să-mi șterg ochii repede căci îi simțeam uzi... Era mama.

Și toată ziua aceea am fost fericiți.

AURELIU CORNEA

PAPAGALII

CONST. RIULEȚ

Dăm mai jos, o scenă din „Papagalii”, dramă în 4 acte de Const. Riuleț, a cărei premieră a avut loc de curând la Teatrul Național din București.

STAN. — Doamnă Casian, aș vrea să vă fac o întrebare.

MARIA. — Orice doriți. În argot se zice judecătorului „curieux”.

STAN. — Nu mă cunoașteți d-voastră pe mine?

MARIA. — Acum, da, vă cunosc.

STAN. — Nu m'ați mai cunoscut niciodată?

MARIA. — Ați fost la Paris în timpul din urmă?

STAN. — Nu.

MARIA. — Atunci nu v'am văzut niciodată. Și, dacă voiți, vă asigur, că nici chiar în vis. (Răsând) Cu toate că visele sunt uneori foarte poșnase.

STAN. — Sunt fericiți că vă văd bine dispusă.

MARIA. — (Demnă) Cum aș putea fi altfel, la logodna surioarei mele?

STAN. — (Incurcat) Dar eu vă cunosc, vă recunosc...

MARIA. — Abia ne-am întors dintr-o călătorie lungă, lipsim de vre-o cinci ani din Capitală. Și chiar azi dimineață am venit anume pentru logodna Elizei.

STAN. — Mie nu-mi sânteți străină!

MARIA. — A, poate d-voastră mă cunoașteți mai demult? În cazul acesta v'aș fi îndatorată dacă mi-ați ajuta memoria, care începe să mă cam lase.

STAN. — (Din ce în ce mai incurcat) Nu știu ce să cred. Poate mă înșel. Vă rog să mă eriați. N'aș vrea să fac impresie rea, în casa socrului meu. Dar, vedeți, sînt o fire sentimentală, nenorocită; sînt câți-va ani de când trăiesc cu o amintire scumpă, pe care vremea o cioplește tot mai adânc în sufletul meu ca pe o lespede de marmură. O întâmplare, pe care o socoteam trecătoare, o clipă de fericire, un vis frumos, mi-a pectuluit tot restul vieții.

MARIA. — A, domnul procuror este poet? (Răsând) Frazele d-voastră sînt frumoase, dar nu înțeleg de ce mi le spuneți mie?

STAN. — (Continuând răpit) Sînt sclavul unei nopți de iarnă, ce mă urmărește neîncetat. Au fost clipe când am vrut să scap, să uit, peste puțină!

MARIA. — Va înțeleg: ați iubit cu adevărat. Dar toate astea, domnule Stan, nu mă privesc. Nu găsiți că nu sînt confidentul potrivit pentru asemenea destăinări? Uitați că sînt sora Elizei.

STAN. — Isbutise, prin dragostea ei mare, să mă faci să cred că, în sfârșit am văzut imaginea scumpă, împletită în jurul inimii mele, că trecutul a murit — când văți ixit d-voastră.

MARIA. — (Ironic) Trecutul murise, imaginea scumpă dispăruse în neant, și deodată am picat cu din senin. Nostimă întâmplare! Aș prefera, în locul frazelor frumoase pe care le admir fără a le pricepe tălcul, să-mi dați o umilă lămurire.

STAN. — (Incurcat) În orice caz o asemănare isbitoare, unică.

MARIA. — Între cine și cine?

STAN. — Între aceea pe care nu pot să o uit și între d-voastră.

MARIA. — (Mândră) C'est une plai-santerie, je suppose. (Cu seriozitate) V'am ascultat cu toată bună voința, cu toată

răbdarea de care sînt în stare. Repet: uitați cu cine vorbiți.

STAN. — Iertați-mă, doamnă. Din cele spuse de Eliza m'am convins că n'ați putut fi d-voastră. Mă urmărește însă, mă obsedează asemănarea. Ce să fac? E fără voia mea.

MARIA. — Să fim serioși, domnule Stan. D-voastră sînteți totul pentru Eliza și ați ajuns la o răspântie, de unde nu vă mai puteți întoarce. Înainte de a lua această hotărâre, fără îndoială că v'ați gândit bine. Un om cu cultura și cu situația d-voastră își dă seama de răspunderea ce-și ia. Eliza e o comoară de daruri rare și de gingășii.

STAN. — Știu, știu și totuș.

MARIA. — Fă-o fericită, domnule, că merită.

STAN. — Aș vrea să fie fericită, trebuie și parcă mi vine să-mi iau lumea în cap, să fug! E mai presus de puterile mele! Nu mai pot.

MARIA. — Și pentru ce toate acestea?

STAN. — Când vă văd, imi pare că am în față imaginea celei ce a aruncat o lumină de poezie și de vis asupra întregului meu trecut; imaginea celei pe care am iubit-o înaintea Elizei și cu mai multă patimă, cu mai mult foc; imaginea scumpă și neuitată a singurei femei ce mi-a fost dragă în pragul tinereții mele; imaginea neînchipuit de frumoasă, ce a trecut o singură clipă prin viața mea și a dispărut. S'a dus. Parcă a intrat în pământ.

MARIA. — (Straniu) De unde știți că n'a intrat?

STAN. — Nu, n'a murit. Sînt că trăiește. (Cu înflăcărare) O iubesc atât de mult, încât nu putea să moară.

MARIA. — A murit, domnule Stan, fiți sigur că a murit. Aruncați o floare pe mormântul ei și porniți pe calea fericirii reale.

STAN. — De mult aș fi închis ochii pe acest mormânt, dacă el ar exista.

MARIA. — Ați așteptat, zadarnic o năluca.

STAN. — O aștept încă.

MARIA. — Dar Eliza?

STAN. — E fată inteligentă, înțelegătoare: vom încerca, sper, s'o așteptăm împreună.

MARIA. — Cât de puțin o cunoști! Dacă ar bănuși numai că te gîndești la alta...

STAN. — O va aștepta totuș și ea fără să știe, fără să vrea poate dupe cum a așteptat-o și până acum.

MARIA. — Te sfătuesc, dacă ții la ea, să nu faci încercarea asta.

STAN. — (Dărz) Atunci o voi aștepta singur.

MARIA. — Și dacă nu va veni niciodată?

STAN. — Eu voi trăi cu nădejdea asta. Și, dacă într'adevăr nu s'o întoarce, chinul așteptării va fi fost totuș dulce: îl cunosc de ani întregi, m'am obișnuit cu el și-l prețuesc mai presus de orice bucurie.

MARIA. — Dumneata nu-mi pari un om rău, care ar vrea să se joace cu inima și cu viitorul bieteii mele surioare. Renunță la aceste închipuiri, dacă nu vrei să se întâmple o nenorocire! (Ea ese repede prin stînga, în timp ce Stan înține brațele ca și cum ar vrea s'o oprească. În poziția asta îl găsește Eliza care intră prin fund).

MAXIMUM SI MINIMUM

MIHAIL POLIHRONIADE

Era mic, slab și negru; era mare, grasă și blondă.

Pe el îl chema Lambros, pe ea Angeliki și împreună formau familia Kalomilatos.

Deși mic d. Lambros avea totuși ceva mare, dar mare de tot... mustățile.

Bre ce mustăți frumoase, negre ca tăciunele și groase cât un cartaboș!

Mustățile d-lui Lambros aveau însă și alte calități, erau țepoase și strălucitoare; deaceia jucaseră mare rol în viața amoroasă a proprietarului lor.

D. Lambros avea mare grijă de ele; în fiecare dimineață le parfuma, le cosmetica și apoi cu ele întinse și strălucitoare eșea din casă.

Întreaga Brăila era în admirație în fața mustăților d-lui Lambros și toate cucoanele protipendadei mișcau din nări privind superbul fenomen capilar și îmbătându-se de aroma parfumurilor și a cosmeticurilor.

Da, da, d. Lambros era un om fericit și în afară de asta era un „Charmant hocurne” și un „galanthomme”, așa îi bolezaseră sirenele Brăilei și aveau dreptate sirenele.

Născut în nobila Eladă, la Ztaca patriei lui Ulys, d. Lambros se dovedise de mic copil demn urmaș al ilustrului său străbun.

Era vioi și neastâmpărat, se ținea numai de drăcii dar nu de drăcii vulgare. Lambrachis (diminutivul lui Lambros) făcea numai pozne răsunătoare.

De pildă, odată animat de o nobilă ardore științifică a vrut să-și dea seama „de visu” dacă într-adevăr untdelemnul e mai ușor ca vinul și pentru că în beciul tatălui său, un bogat armator, se găseau 14 butoaie de untdelemn și șase butii de vin, Lambrachis le-a dat cep tuturor și a încuiat pivnița.

Peste câteva ore, deschizând beciul a putut constata cu satisfacție că experiența reușise; untdelemnul era într-adevăr mai ușor ca vinul.

Altă dată, pe când un negustor ovrei intrase în casa tatălui său să vândă unele mărunțișuri și lăsase afară măgarul încărcat cu marfă, Lambrachis, antisemit ca și Ulys, introduse sub coada măgarului o bucată de iască și-i dădu foc. Firește că măgarul s'a dus dracului cu marfă cu tot.

Asemenea isprăvi, unite cu succesele sale școlare creaseră tânărului Lambrachis Kalomilatos reputația de copil fenomen.

„O să ajungă președinte de republică”, declarau înțelepții Itacei, regretând că Grecia e încă regat și că deci, nu vor putea gusta de îndată binefacerile guvernării tânărului Lambros.

Deaceia Itaca a fost întotdeauna republicană.

Din nenorocire, Lambrachis n'avea înclinație spre politică; din această cauză după ce stărsi liceul, tatăl, văzând că odrasla sa nu vrea să se dedice carierei onorurilor și pe de altă parte având interese din ce în ce mai mari în România se mută la Brăila și-și trimise feciorul să studieze în străinătate.

În străinătate, Lambros nu-și desmintă faima de copil fenomen. Dela 16 la 24 de ani, Lambros și-a tocit coatele pe băncile școlilor. A învățat la Berna doi ani, pe urmă a stat un an la Paris și apoi cinci ani la Londra.

Când s'a întors la Brăila, nu s'a mai întors d. Lambros Kalomilatos ci un monument de cultură.

Lambrachis știa șapte limbi: grecește la perfecție, nemțește la perfecție, franțuzește la perfecție, italienește la perfecție, turcește la perfecție, englezește la supra-perfecție numai românește nu știa așa perfect.

Lambrachis cutreerese toată Europa, dela Petrograd la Sevilla, dela Stokholm la Brindisi, dela Constantinopol la Dublin, dela Atlantic la Urali.

Văzuse tot, pricepuse tot, reținuse tot!

De aceia, pe la 1895 Brăila sălta și tresălta de bucurie auzind că sosește monumentul cu biblioteca lui. Trebuie să vă spun că biblioteca era ceva formidabil, fantastic! D. Lambros știa să-și aleagă lecturile. Nu citea decât lucrurile precise și consistente: dicționarele.

Biblioteca monumentului nu cuprindea decât dicționare, numai dicționare, dar toate, absolut toate dicționarele apărute în toate cele șapte limbi cunoscute.

Iată lista sumară a bibliotecii:

Secția Germană.

Brokhaus-Konversations-Lexikon (16 vol.), Meyers-Konversations-Lexikon (44 vol.), Bandelmann-Konversations-Lexikon (21 vol.), Frantzbrandwein-Konversations-Lexikon (12 vol.), Holtzkopf-Konversations-Lexikon (39 vol.), etc. etc. etc.

Secția Franceză.

Larousse-Dictionnaire-Encyclopédique-Universel (33 vol.), Ronstan-Dictionnaire-Encyclopédique-Universel (24 vol.), Marjorel-Encyclopédie-Pratique (11 vol.), Costand Encyclopédie des Gens du Monde (28 vol.), etc. etc.

Secția Turcească.

Bogdurneau-Hanamet-Bum (6 vol.), Latite-Hanum-Buru (3 vol.), Ciuciuc-Beghindum-Bum (8 vol.), etc. etc.

Secția Italiană.

Romerio Filamora Dictionario (11 vol.), Luigi Boltrucci Dictionario (31 vol.), Eminent Pretioso Dictionario (35 vol.), etc. etc.

Secția Românească.

Bogdan Petriceicu Hasdeu „Magnum Etymologicum”, Lazăr Șăineanu „Dicționarul Limbei române”.

Secția Engleză.

Cavendish's Universal Encyclopedia (86 vol.), Austen Brightford's Universal Encyclopedia (53 vol.), Tomas Bastelpore's Universal Encyclopedia (22 vol.), etc. etc.

Secția Greacă.

Polixenos Kofofanakis. Iprovoși ton Kakaevangheliou. Odiseos Pulpulos. Iprovoșiton Anaxatoniftomahion (98 vol.), Platon Kurucutakis. Ta noimatu Kosmu (37 vol.), Periclis Kondrokokoros. Ta vafiomata che ta pramata tu Kosmu (73 vol.) etc. etc.

Nu mai vorbesc de dicționarele de buzunar, de voiaj, de masă, de automobil, de aeroplan, de dicționarele medicale,

igienice, tehnice, bacteriologice; erau nenumărate.

Vă puteți închipui deci ce cultură formidabilă acumulase d. Lambros în cap și în dicționar.

Nu era ușor să discuți cu el, d. Lambros avea în orice domeniu o ierarhie de valori innabilă.

Să te ferească Dumnezeu să afirmi că Cesar e mai mare ca Alexandru, Scopas ca Fidiias, Montesquieu ca Voltaire, sau Verlaine ca Baudelaire.

D. Lambros râde sarcastic și îți aduce pe Brokhaus, pe Cavendish sau pe Ciuciuc-Beghinduru-Bum și acolo scrie alb pe negru că: Alexandru e mai mare ca Cesar, Fidiias mai mare ca Scopas, Voltaire mai mare ca Montesquieu și Baudelaire mai mare ca Verlaine.

Cu toate că avea o cultură atât de cosmopolită d. Lambros arăta însă o vădită preferință pentru tot ce era englez. Iși făcea cărarea pe dreapta nu pe s'ânga pentru că așa se piaptănă lorzii la Londra; mânca toate mâncările cu Worcester-sauce pentru că așa se mănâncă la Londra; făcea de trei ori pe zi baie pentru că așa se face la Londra și citea regulat „Times” (singura lectură afară de dicționare) pentru că așa citește „gentlemen”-ii... tot la Londra.

Avea în casă o mulțime de aparate bizare dar practice pentru: tăiat coada sardelelor, scos cuele din talpă, tăiat automat bățăturile, fabricat sifon, extras firele de păr din mâncare, muștele din supă etc. De prisos să mai pomenesc de frigorifere, ventilatoare, calorifere portative, puști automate și alte unelte de asemenea natură.

Hainele aveau toate „cupa” engleză. Gulerile erau întotdeauna înalte și scorbite. Ghetele întotdeauna foarte mari desi Lambros avea piciorul mic; dar ce să faci, așa se purta la Londra, deaceia jumătate de gheată era plină cu jurnale. Cravatele erau întotdeauna de un alb imaculat. D. Lambros voia să fie „au english gentleman” și era.

Când cineva îi făcea vre-un compliment asupra mărimii ghetelor, asupra aparatului de scos fire de păr din mâncare sau asupra puștilor automate, d. Lambros râsândea mândru:

„Li amo dela Londra”.

Această preferință pentru tot ceia ce este britanic își avea origina în... mustăți.

Cu să înțelegeți trebuie să revenim la ele.

La 16 ani, când Lambrachis a plecat pentru prima oară în străinătate, mustăcioara lui abea începuse să mijască. Buza de sus, sub nas, începuse să se acopere cu un pufusor negricios, catifeat și mătăsoș. An cu an acest pufusor se transforma în mustăți supte și apoi în mustăcioare țepoase și strălucitoare. Această ultimă transformare se petrecuse în anul cât a stat la Paris.

Vara, în vacanță, când a venit acasă, biata lui mamă era să leșine de bucurie: „Matia-mu avea mustachia” (ochii mei, ce frumoase mustăți) exclamă ea, mândră cu drept cuvânt de fenomenul capilar ce se atârna sub nasul fiului ei iubit.

În toamna aceluiaș an Lambrachis plecă în Anglia. Dela graniță mustățile lui făcură senzație. Englezoaicele toate, sătule de bărbații mari, blonzi, calmi și

rași sorbeau din ochi pe grecoșorul mic, negru, viu și cu niște mustăți... „Ah matia-mu!”

Succesul lui Lambros fu prodigios.

Pe străzile Londrei, echinațele luxoase se opreau și din ele descindeau soții și fice de lorzi, de „păiri” ai Marei Britanii și alergau tremurânde de emoție și excitație să admire mustățile lui Lambros.

La teatru, la operă, la circ, la curse apariția lui făcea senzație. Toate ochiurile se îndreptau asupra mustăților lui. Tinere și bătrâne, urâte sau frumoase, toate, dar absolut toate priveau cu mai mult nesăț mustățile lui Lambros de cât ar fi privit nuditatea lui Apollo din Belvedere.

„What a sweet boy, what a sweet baby” (ce dulce băiat, ce dulce copilăș) răsuna din toate părțile.

Dar mustățile nu se emoționau; stăteau tot țepoase, strunite și apetisante sub strânsoarea cosmeticului. Ele deveniră în curând tot atât de cunoscute în Anglia ca și jobenul prințului de Galia, vii orul Eduard al VII-lea.

Nu exista fecioară în Anglia care la „breakfast” în re omletă și marmeladă să nu suspine după mustățile irezistibilului grec.

Lambrachis culegea victorie după victorie și dacă mustățile luau cu asalt cetatea, viociunea lui, veselia lui, neastâmpărul lui îi asigurau liniștita stăpânire.

Pentru că era mic robustețea englezoaică îl luau ele de obicei pe genunchi și cu suehițuri și suspinuri de voluptate îi mângâiau mustățile, le sorbeau aroma, înebuneau!

„My little boy, my sweet baby, my dear”...

Cum dracu să nu devii anglo-fil!

Toate lucrurile au însă un sfârșit! La 24 de ani d. Lambros s'a întors la Brăila burduf de carte dar... melancolic. Era departe de Anglia, de Anglia lui, cu fete blonde și robuste care-l luau pe genunchi.

Avea și la Brăila succese, dar nu erau blonde și în loc să-l ție pe genunchi trebuia să le ție el pe ele.

Erau vremuri triste și Lambros nu făcea totuși ziua decât să privească șlepurile sale în port și să stea cu nasul în dicționare.

Într-o dimineață, Lambros își parfuma ca de obicei mustățile și privea distrat pe fereastră; deodată scoase un strigăt și se dădu înapoi.

Avusese o halucinație. Vis-à-vis la fereastra unei case cu două etaje i se păruse că vede o englezoaică, o englezoaică blondă și robustă ca la Londra. Peste câteva clipe, spaima i-se potoli.

Reveni la fereastră și-și dădu seama că n'avusese o halucinație; era într'adevăr o englezoaică, o englezoaică în carne și'n oase.

Englezoaica lucra la o broderie; din când în când însă își arunca ochii, așa ca din întâmplare, spre Lambros. Atunci Lambrachis cunoscă din nou bucuria. În fiecare dimineață își parfuma mustățile în fața ferestrei și regulat, englezoaica lucra la broderie.

Lambros află însă că nu-i englezoaică, ci grecoaică. Fata lui Nicolis Patatopulos, mare comerciant de cereale, mare armator, doctor în filozofie dela Leipzig, om cult și om de bine.

De fată află că se numește Angheliti, că-i înaltă, voinică, blondă, într'un cuvânt adorabilă ca o englezoaică, deși nu era englezoaică.

În curând Lambros îi trimise un bilet.

Angheliti îi răspunse și o minune! o fericire! o bucurie! răspunsul era scris pe englezește; Angheliti știa deci englezește!

Trebuie să spun că Angheliti era o fată superbă și renumită pentru forța ei. Deși înaltă și voinică era însă foarte vicaie. Toată ziua se juca cu prietenii fratelui său și când se întâmpla ca vreunul să fie obraznic îl doboră cu un bobârnac.

Angheliti vorbea perfect nemțește și franțuzește, cânta superb la pian și făcea cele mai bune catafuri, torturi și baclavale din toată Brăila. Incolo însă nu mai știa nimic.

În fiecare an Angheliti rămânea repetentă. Și din clasa III-a gimnazială n'a mai fost chip să iasă. Nu slujeau nici bătaile, nici rugămintele; nimeni și nimic n'o putea urni pe Angheliti din clasa III-a.

Răspunsurile sale la examene erau celebre:

„Care-i capitala Bavariei?” o întreba profesorul. „Zürich”, răspundea sigură de ea Angheliti. „Ba nu, München”, o corecta profesorul. „Zürich-München, tot una face, se răstea enervată Angheliti.

La meditații, Angheliti dormea și din când în când trântea câte o sforăitură, „Laissez la dormir la pauvre, elle est fatiguée” intervenea „more thérèse” sau „soeur Angèle” către fetele cari voiau s'o trezească.

În afară de calitățile sale intelectuale, Angheliti avea și cea mai dulce guriță din tot județul, în plus avea talentul de a face gafe și de a vorbi de rău. Dar bietul Lambros n'avea de unde să știe toate acestea și corespondența continua pe englezește.

Angheliti nu știa însă nici boabă englezește și răvașele de dragoste i le confecționa prietena și confidenta ei, Pénelope Tucatos.

Bietul Lambrachis n'avea însă de unde să știe nici de asta și focul s'aurindea din ce în ce mai tare în inima lui, îi cuprindea întreaga lui făptură, gata-gata să-i ardă și mustățile.

Nici Angheliti nu rămăsese insensibilă la farmecele mustăței lui Lambros. De aceea când d. Lambros Halamilatos îmbrăcat în frac, cu mânuși albe și un buchet de garoafe roșii în mână, se prezentă la d. Nicolis Patatopulos s'o ceară în căsătorie, Angheliti izbucni în plâns de emoție.

D. Nicolis refuză însă pe Lambrachis. „Nu vezi ce mic ești și ea e cât un rinocer. O să rădă lumea de voi”. Și toată elocința descendentului lui Ulys fu zadarnică. D. Patatopulos rămase inflexibil. Noroc că interveni Angheliti. „Mă omor și dau foc casei”, urlă ea accentuând fiecare cuvânt cu câte un energic pumn în masă. D. Nicolis fu silit să cedeze și masa fu dată la reparat.

Peste câteva săptămâni, nunta avu loc și când Lambrachis apărură agățat, cu mustățile țanțoșe, de brațul Anghelitiei, toată lumea exclamă: „Ce frumoasă pereche!”

Numai d. Patatopulos nu era tocmai multumit.

„Am dat un rinocer pe mâna unui scatiu”, obișnuia el să spună.

Primele luni fură un paradis pentru cei doi tineri. Lambros își plimbă nevasta în toată Europa și dacă prin țările sudice opulentele rotundități ale Anghelitiei făcură pe tinerii herbanți să le ciupească, înainte ca Lambros să se repedă, Angheliti trântea cu dosul palmei pe obraznic la pământ.

Acum Lambros era cu adevărat feri-

cit. Angheliti nu numai că-l ținea pe genunchi, dar îl și plimba prin casă în brațe și nu se mai sătura sărutându-i mustățile.

„Angheliti psihita-mi” (Angheliti sufletul meu), oftă duios Lambrachis.

„Ella sta angalia-mu puli-mu” (vino în brațele mele puil meu), răspundea mîditica lui soție și-l lua în brațe.

Dar această sublimă armonie n'a durat mult. D. Lambros ștergar din fire, a început să calce pe de lături.

Coana Angheliti a prins repede de veste și l-a luat în primire. „Unde te duci?”. „Ma duco si maninco gogosi la madam Kalavrachis.

— „La madam Kalavrachis?” se răstea coana Angheliti, „da' la mine nu poți să mănânci gogoși? Să stai acasă!”

D. Lambros se resemna oftând și seara trebuia să mănânce câte trei duzini de gogoși.

— „Nu sunt mai bune ca la madam Kalavrachis?”

— „Ma niți nu se discuta, more”, răspundea convins d. Lambros.

Certurile mari porneau însă de la mustăți.

Coana Angheliti era geloasă pe ele.

— „Pentru cine le parfumezi, de ce dai cu cosmetic, dece le piepteni. Umbli după cuceriri?”

— „Psihita-mu”, se rugă duios d. Lambros.

— „Na se hesso” (expresia nu se poate traduce), urlă coana Angheliti.

Viata devenea într'adevăr înolerabilă și într'o noapte, într'o noapte fatală, catastrofa se produse. Angheliti, geloasă ca o țigăncă și suplă ca o panteră, tăie, în timpul somnului, mustățile lui Lambros.

Unde ești tu Sofocle să cânti tragedia compatriotului tău, tragedia lui Lambros fără mustăți.

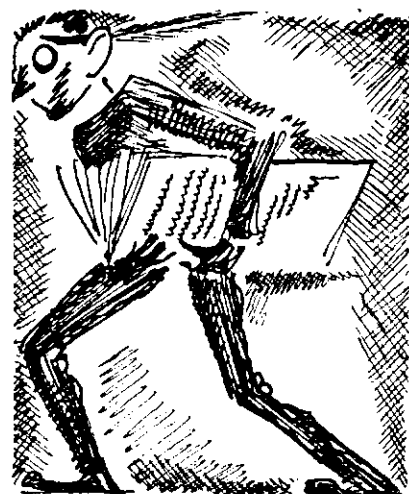
Ce catastrofă! Ce catastrofă!

D. Lambros voi să se sinucidă cu o pușcă automată; Angheliti i-o smulse însă din mână. Voi să divorteze, dar se răzgândi, își dădu seama că n'o să-l mai placă nimeni fără mustăți.

D. Lambros se hotărî să aștepte până când îi vor crește mustățile la loc. Soarta însă fu nemiloasă cu el, mustățile nu i-au mai crescut la loc.

Altădată, voiu povesti pățaniile celui de al doilea Lambros, Lambros fără mustăți.

MIHAIL POLIHROMIADÉ

critica literara

CHESTIUNEA CARAGEALE-BRĂESCU

Tânăr, d. Lovinescu a ținut la începuturile carierei d-sale să se situeze dincolo de realitățile indiscutabile și de valorile statornicite ale momentului, în care debuta. Și cum niciodată o astfel de independență nu se câștigă — mai lesne și mai sigur — decât lovind în locurile cele mai așezate din conștiința cetitorilor și revizuirea valorilor cele mai curente, criticul s'a fixat curajos: Carageale. A fost un scurt circuit de nedumerire și revoltă. Profesorii de limba română, în clasa VII de liceu, încă discută la capitolul Carageale, ireverența criticului bucurestean și încă se scandalizează buimăciți de această flagrantă contradicție cu programe oficiale. Ceeace nu dovedește decât eficacitatea loviturii. Tot astfel astăzi, criticul debutant care ar voi să-și plaseze scrisul și să-și l recomande atenției publice, n'ar putea face un lucru mai cu folos — din acest punct de vedere — decât să scrie imotivă lui Tudor Arghezi.

Metoda are virtuți ulterioare. Vine un timp când o întâmplare oarecare un fapt literar neînsemnat, hazardul, un accident te confirmă — sau, ceeace este mai sigur, poate fi tălmăcit cu oarecare bunăvoință drept o confirmare. N'a explicat d. H. Sanelevici apariția și succesul european al lui Panait Istrati cu o verificare matematică, necesară, fatală, ineluctabilă a nu știu cărei profetii critice și n'a susținut că Romain Rolland l-a descoperit pe fostul muncitor brăilean, numai pentru că vestirea „clasicismului de fer” trebuie neapărat să se împlinească?

O problemă de critică, atât de discutabilă cât chestiunea pusă de d. Lovinescu în privința rezistenței lui Carageale (volumul II de Critice, dacă nu ne înșelăm) nu dobândește suficiență netezime decât atunci când își are stabilit un termen de comparație. Debutul maiorului Gh. Brăescu a fost momentul prielnic. Criticul nu l-a scăpat. Odată cu valorificarea acestui nou talent chestiunea Carageale a fost reluată și o confruntare — desigur concludentă — între textele maestrului mort și ale noului scriitor s'a făcut amănunțit. Nu intră în obiectul acestor pagini, să arătăm de ce anume nu ne înșelăm siguranța d-lui Lovinescu și de ce nu credem în valabilitatea scriitorului, pe care d-sa l-a prezentat curajos în vecinătatea primeidioasă a „Momentelor”. Să spunem numai că nici rătăcirile „Ministerului” și nici insuccesul net al lui „Mos Belea” nu ne-a surprins.

Dar nici, în acest loc năstrat pentru astăzi ultimele cărți a criticului, rămâne să considerăm numai unul din capitolele „Istoriei prozei” și să ne ocupăm de cazul Carageale-Brăescu, întriat întrucât se anerează în logica întregii lucrări și întrucât e o consecvență a economiei acesteia.

Premiza de metafizică literară, care constituie pragul și preiudecata întregului volum, și ale cărei consecințe înguste le-am însemnat în articolul nostru precedent dar mai ales în paginile altor publicații, simplifică datele chestiunii d-lui Lovinescu. Dacă până acum

superioritatea lui Brăescu asupra lui Carageale reeșea dintr'o cercetare de texte și din aprecierea lor critică pur și simplu, de astă dată această superioritate e demonstrată dintr'un punct de vedere (surprinzător lucru) ideologic. Într'adevăr:

„Comparația (între Carageale și Brăescu N.R.) nu se poate, deci, face decât „în cadrele schiței satirice, în care afirmăm superioritatea scriitorului moldovean, prin însuși sensul evolutiv de obiectivare, pe care l-am susținut pentru literatura noastră ca și, de altfel, pentru crice literatură în genere: mai obiectivă, satira d-lui Brăescu reprezintă „o formă evoluată față de satira lui Carageale” (pag. 309-310).

Ceeace presupune două lucruri: 1) că principal lirismul este în satiră un element peiorativ, 2) că satira lui Carageale acuză în construcția ei acest lirism.

Prima propoziție nu e decât o variantă specializată pentru acest caz, a prejudecății întregii cercetări. Deastădată însă — fără a păși în metafizică — o vom discuta.

În realitate relația dintre satiră obiectivă și satiră subiectivă se reduce la relația dintre humor și comic. Simplă schemă de concepte și situații contradictorie, comicul e un proces logic. Când raporturile de echilibru și cantitate dintre lucruri, când înfățișarea obișnuită a lumii sau așezările ei normale sunt stricate de cine știe ce dispoziție, râsul marchează percepția acestui dezacord. Comicul de natură intelectuală: cauza lui primă, formula lui esențială și la care se poate reduce faptul este asimetria. Expresia cea mai simplă și cea mai concisă a comicului, realizarea sa cea mai liniară și cea mai pură a dat-o cinematograful: Pat și Patachon. Un om scund și gras pus lângă altul lung și desolat, stârnește numai prin locul naiv și elementar al contradicției acesteia râsul. Un imens borcan cu iaurt, care cade peste jobenul unui ginere — iată realitatea și mobilul comicului.

De acest simplu proces logic, de acest mecanism asupra căruia psihologia se înțelege unanim (Bergson-Ribot) se leagă toată literatura „comică”. D. Lovinescu, fără să ignoreze acest banal adevăr, socotește că-l elociază pe d. Brăescu („a cărui satiră izvorăște din simpla prezentare a unei contradicții în locul unei identități presupuse” pag. 312) identificându-l cu arta comicului pur și că dimpotrivă îl declasează pe Carageale categorisindu-i satira lirică, adică identificându-l cu arta humorului.

Căci într'advăr, dacă noțiunea comicului implică un elementar proces intelectual, humorul e de natură lirică. Nu-l vei putea niciodată reduce la o expresie unică, pentru motivul că în complexitatea lui nu vei ști să distingi bine limitele dintre grotesc și tragic, dintre burlesc și poezie, dintre glumă și sinceritate. Comicul pleacă dela asectul lucrurilor, dela contradicția lor de suprafață, dela confuzia dimensiunilor plane. Humorul ține de profunziune interioară și prin definiție deci de li-

rism. Dacă faptul comic era esențial logic, humorul e de natură sentimentală. Raportul lor e acesta: Malec-Chaplin.

Dar, consecvent cu punctul său de plecare, condamnat de bunăvoie să urneze până la urmă o premiză fermă, criticul deși a înțeles și a făcut distincția, i-a refuzat concluziile. Pentru motivul acesta, literatura celui mai autentic humorist român, Tudor Arghezi, (nu din întâmplare cel mai puțin intelectual dintre toți scriitorii actuali) nu și-a găsit în istoria prezentă capitolul. Principal, împotriva lirismului în proză, d. Lovinescu e principal împotriva humorului. Și deaceia când în sfârșit trebuia să justifice clar și să o situeze în economia „Istoriei” sale, chestiunea superiorității d-lui Brăescu asupra lui Carageale, nu a știut să-i dea o altă expresie decât a superiorității estetice a comicului asupra humorului. Lucru ce contrazice nu numai o scară de valori indiscutabilă fixă, dar contrazice mai ales bunul gust al celui mai est et dintre criticii noștri.

Căci, dacă se observă bine, astfel e pusă problema în rândurile citate mai sus.

A doua presupunere a capitolului, de care ne ocupăm, e că satira lui Carageale posedă elemente lirice (după d. Lovinescu reoretive), pe câtă vreme satira lui Brăescu nu. Afirmatie cel puțin tot atât de eronată cât și întâia. Căci dacă e adevărat că în fixarea unui tablou Carageale utilizează o culoare personală și anumite linii ce merg voit până la grotesc, e tot atât de limpede că nu e nici un motiv serios, pentru a-i nega acestui temperament perfect anti-liric, independența oricărei față de subiect și considerare directă a lui.

Pe de altă parte nici Brăescu nu ocolește reflexia personală, ironia și comentariul indirect, prezentarea persiflantă a faptului. Iată — ea să nu utilizăm decât citatele d-lui Lovinescu — câteva rânduri, care privesc mai atent, ar fi ajuns să-l pună pe gânduri.

„...apar 120 de câini, ale căror nume „răbomice de: Glont, „Cartus, Pistol, „Foc, etc.” scrise cu litere așchietoare pe „frontispiciul vilelor de forme și mărimi „variate, ne-ar fi îndemnat ele singure „la ofensivă”.

Ironie ce nu se deosebete de aceea a lui Carageale decât numai prin utilitatea ei gazețarească.

Prin urmare socotim că felul, în care raporturile dintre satira lui Carageale și a lui Brăescu au fost puse, e de două ori inexact: 1) denucă lirismul în satiră, humorul deci, departe de a fi o calitate străină e una de calitate valoare, 2) pentru că această ierarhizare de noțiuni nu e privitoare la cazul nostru special, atât maestrul muntean căci și scriitorul moldovean folosind același metod.

Deosebirea deci stă în calitatea lor estetică. De aici — dacă pentru cineva există vreo îndoială — poate începe discuția

MIHAIL SEBASTIAN

in strainatate

UN PRECURSOR AL LUI NIETZSCHE: MARCHIZUL DE SADE*)

E foarte firesc lucru ca pentru o bună parte din admiratorii lui Nietzsche titlul de mai sus să pară deplasat și oarecum având o nuanță de blasfem. Filosoful german nu glumea niciodată; era sarcastic, de o vervă toxică și mai cu seamă serios până la nebunie, după cum s'a văzut mai târziu. Nu făcea compromisuri de conștiință, socotindu-le destul de compromițătoare pentru omul ce-și impusese o disciplină sufletească, cum numai rigiditatea unor profesori nemți o poate concepe.

Doctrina lui reflectă complect autorul. E plină de lumină și de noapte. Aceiași noapte care spre sfârșitul vieții sale l'a primit fără să i se ceară audiență. Privind viața prin prisma unui tragism cosmic, viziunea lui prinde frânturi apocaliptice exprimate apoi în formule biblice.

Nietzsche era mai sumbru chiar decât decorul în care și-a scris cele mai expresive cărți. Ce legătură poate fi deci între el și Marchizul de Sade, veșnic cochet, pudrat, socotit un spirit ușuratec și care își ucisese dela o vârstă foarte fragedă toți Dumnezii?

Marchizul nu trecea drept un filosof. Teoriile lui ne sunt sugerate de o formulă destul de elocventă: *sadismul*. Această „doctrină“ i-a supraviețuit și constituie cartea de vizită ce-l recomandă posterității. Se plictisea foarte. Avea nevoie de senzații tari, capabile să-i gonească pentru un moment spleenul negru. Avea prea multă originalitate în dânsul ca să nu disprețuiască comunul. Această originalitate l-a făcut să trăiască mare parte din viața lui în închisoare și balamuc unde a reflectat la răutatea și mîcimea omenească, manifestate față de spiritele alese. Refuza să dea orice explicație profanilor și tăgăduia totul chiar când autoritățile constatau moartea femeilor, cari simțiseră mîngăierea biciului sau cruzimea activă exercitată de scepticul marchiz.

Așa dar, distanță ca dela cer la pământ între Nietzsche și marchizul de Sade.

Orice apropiere constituie cu drept cuvânt o profanare a spiritului nietzscheean.

Cu toate acestea nucleul doctrinei lui Nietzsche îl găsim în „filosofia de buduar“ a marchizului. Toți pomenesc de moralistii francezi, Montaigne, Vauvenargues, La Rochefoucauld, ca unii ce au influențat direct pe Nietzsche. Alții

vorbesc și de evoluționismul englez. Nimeni nu spune un cuvânt despre marchizul de Sade, ale cărui idei se potrivesc de minune cu cele ale gânditorului german. Cunoscând timpurile în care au trăit ambii și înarmați cu cel mai profund respect pentru personalitatea uriașă a lui Nietzsche, nu putem contesta faptul că acesta a suferit influența directă a perversului marchiz. (E vorba de influența doctrinară fără doar și poate).

Și unul și altul au aceleași păreri despre religie, morală, biserică și slujitorii ei. Aceiași criteriu de apreciere, același mod de argumentare și aceleași concluzii.

Creștinismul a deviat sufletul omenească dela adevăratul ideal, sănătos și consacrat de experiență. Recomandându-ni-se adorația unei himere (viața viitoare) ne chinuim pe pământ. Morfina religiei creștine a adormit toate calitățile, cari formau obiectul adorației lumii antice. În locul egoismului sădit în noi de natură, ni se indică iubirea de aproape, mila, libertatea și egalitatea.

Este morala celor slabi, morala ascetilor cărora le repugnă cultivarea personalității în vederea desfășurării dinamice, sălbatice chiar, a individului. Mila sau filantropia cum obișnuiește să spună de Sade, deprimă sufletele și mărește mizeria.

Individul trebuie lăsat să se sbată, să sufere toate constrângerile posibile căci numai astfel i se dezvoltă calitățile pentru viață.

Cei slabi, dacă nu pot rezista, să fie sacrificați, căci nimeni nu se sînchisește, în furia unei lupte, că tovarășul de arme rostogolit din șea stropește cu creerii copitele calului.

Principiile morale, iarăși trebuie condamnate, căci ele (în în lanț instinctele naturale a căror manifestare spontană constituie adevăratul sens al vieții. Morala care isvorăște din slăbiciune, din milă. („morala sclavilor“ spune Nietzsche) poate fi considerată ca un cancer ce roade organismul sănătos al popoarelor. Lumea trebuie condusă de „aristocrați“ cari au morala lor, o creiază de cele mai multe ori pe-a altora, disprețuiesc prejudecățile constituind în general adevăratele valori ale unui popor.

Acestea ar fi vederile directive ale teoriei lui Sade. Nietzsche și le însușește, le fecundează cu spiritul său creator, le dă

prestigiu și osatura unei doctrine impresionante. Nu uită însă nici un element. Bineînțeles expunerea diferă prin ton. Marchizul are aerul că nu binevoește să se ia în serios. Pare că duelează și având în față un adversar novice, jonglează cu floreta, pentru a impresiona martorii. De Sade tratează religia și morala cum poate el n'a tratat vre-o ființă indiferent de scară, omenească sau animală.

Ateismul lui feroce îl împinge la o impertinență revoltătoare chiar pentru cei mai puțin credincioși.

Nu știu cine răsfoind o carte de-a lui, a aruncat-o în foc scârbit. Probabil i se oprise ochii asupra unui pasagiu unde Isus era calificat drept un farsor iar Maria Magdalena drept o femeie ce nu-și poate găsi locul decât în templul Venerii...

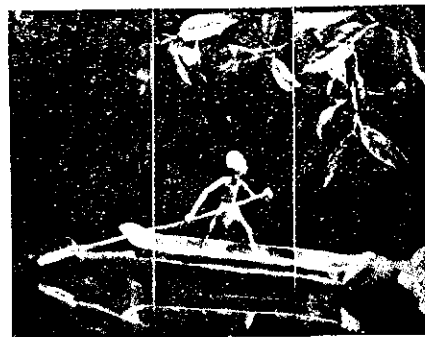
Ishește în dreapta și'n stînga. Nu-i plac loviturile masive, iubite de Nietzsche. Sfichiuește. Durerea tresare. Nemulțumit lovește cu toată tăria. Durerea urlă. Marchizul se face ecoul ei căci flagelând se înabată de satisfacție. Nu trebuie să uităm că multe cărți le-a scris în balamuc unde poate c'o fi pretins că este singurul om sănătos.

Nietzsche și de Sade stau la antipozii. Li unesc doar desnodământul tragic al vieții lor și similitudinea concepției despre morală, religie, etc..

Reflectând inclini să refuzi că cel din tîi și-a pierdut vreodată timpul adîncind opera sadicului marchiz, ca pe urmă potentînd-o, grație temperamentului său bogat să pătrundă cu ea sfera cugetării universale. Poate c'am fi pe calea cea bună și dacă am reflecta mai mult am șterge tot ce am scris mai sus căci nu se poate ca prostituata cea mai deșăntată să convingă puritanul cel mai feroce.

C. NESTOR

*) Cu ocazia reeditării operei marchizului de Sade.

CINEMATOGRAFUL

FILMUL CULTURAL

GH. C. BIRAESCU

Cei cari au prezis filmului un mare rol în educația masselor nu s'au înșelat. Nu numai filmele istorice, dar chiar și dramele sociale bune, au contribuit și până acum în măsură largă la dezvoltarea gustului estetic, al straturilor de jos, din cari se recruta până bine de curând grosul vizitatorilor de cinematografe.

Dar în afară de acest gen de filme cu caracter mai mult distractiv, popoarele înaintate din Apus și mai ales Franței și Germanii au trecut de mult la filmul cultural propriu zis. Luându-și problemele și subiectele din toate domeniile ca istorie, geografie, fizică, chimie, medicină, anatomie, zoologie, botanică, etc. secțiile culturale ale marilor societăți cinematografice din Apus au creat o serie de filme culturale, foarte interesante și instructive.

Cinematografele școlare, au devenit un prețios auxiliar al profesorilor și institutorilor, înlesnind prin astfel de filme înțelegerea materiilor propuse.

Dar, aceste filme culturale se proiectează și în cinematografele mari în toate orașele și nu numai în cele centrale ci și în cele de periferie, contribuind mai mult decât obișnuitele conferințe la popularizarea științelor și cunoștințelor necesare în viață.

La noi astfel de filme culturale n'au trecut și de aceea casele de filme nici nu le aduc în țară. Cele mai multe cinematografe nu țin să dea spectatorilor nici jurnalele de actualități, cari deosemena sunt foarte interesante și instructive și se pot procura fără mari sacrificii.

Se aduc în țară jurnalele Pathé, Ufa, Paramonut etc., dar câte cinematografe le au în program ?!

E adevărat că și cinematografele, ca oricari alte întreprinderi comerciale din țară, trec astăzi printr-o criză grea, care pe multe din ele le-a împins la marginea prăpastiei. În asemenea împrejurări nu-i de mirare că aproape cei mai mulți proprietari de cinematografe caută să-și salveze întreprinderea prin filme de atracție, fie că au un fond etic și conținut instructiv, fie că se adresează numai instinctelor mai slabe ale spectatorilor, dispuși în majoritatea cazurilor să-și deschidă punga numai atunci când sunt dinainte asigurați că vor avea emoții puternice sau se vor amuza bine.

Iar filmele culturale propriu zise și cele cu tendință instructivă nu prea au această calitate: de a emoționa și a amuza.

AIUREA ȘI LA NOI

În străinătate se promovează producerea și reprezentarea filmelor culturale prin măsuri fiscale. Ca și la noi, tot așa și în Apus, proprietarii de cinematografe plătesc impozite pe spectacole cât se poate de oneroase: 20—30 la sută din încasări. Filmele culturale însă, precum și programele mixte, compuse într-o por-

ție de cel puțin 30 la sută din filme instructive, beneficiază de-o reducere simțitoare la taxa pe spectacole. În cele mai multe state și municipii, taxa aceasta se reduce la 10 la sută din încasări, când rulează filme culturale în proporția arătată mai sus.

Iată o măsură înțeleaptă a guvernelor statelor civilizate din Apus!... Guver-

ROSE ROSALDA, Dansatoarea spaniolă

nanții de acolo au înțeles că Statul trebuie să aducă sacrificii nu numai pentru învățământul public organizat și plătit de Stat ci ori de câte ori e vorba de aducerea maselor.

Acolo guvernanții au ajuns la convingerea că nu poate exista un mijloc mai potrivit, mai intuitiv, pentru tineret și pentru adulții deopotrivă, decât filmul cultural.

La aceste filme culturale și îndeosebi la jurnalele de actualități își va găsi aplicarea practică și filmul vorbitor ori mai bine zis fonofilmul sau filmul sonor, care reproduce sunetele din natură, așa cum am arătat într'un articol precedent.

Încercarea de a introduce filmul vorbitor în drama propriu zisă sau în operele filmate a dat greș. Americanii, cari se însuflețesc ușor pentru tot ce e nou, au cheltuit suave fantastice pentru perfecționarea fonofilmului, introducându-l în timpul din urmă și într'un mare număr de drame filmate. Europeanii, cari se încălzesc mai greu pentru astfel de noutăți, au început să-l aplice acolo unde trebuie: la filmul cultural.

CE AR TREBUI SĂ SE FACĂ LA NOI

Pentru a înlesni cinematografele în introducerea în program a filmelor culturale, ar face bine și guvernanții noștri

dacă ar imita Apusul luminat, cu atât mai ales că noi mai mult decât oricare altă țară din Apus avem nevoie de o intensificare a operei de educație publică. Avem atâtea frumuseți în țara aceasta binecuvântată de Dumnezeu, în-cât am comite un păcat de moarte dacă am mai întârzia cu exploatarea lor pentru cinematograf.

Țară mare și frumoasă, dar vai, cât de puțini o cunosc! Și apoi se petrec și la noi atâtea și atâtea evenimente, pe cari ar trebui să le cunoască toată suflarea românească. Într-o singură săptămână avurăm serbările înălțătoare de la Constanța pentru semicentenarul Dobrogei, apoi festivitățile dela Cernăuți ale societății studențești „Junimea” și în sfârșit schimbarea guvernului. S'a gândit oare cineva că ar fi bine să se filmeze cel puțin câteva scene mai interesante din aceste manifestațiuni ale sufletului românesc ?!...

Ar trebui ca toate societățile culturale mai de seamă din Capitală și din provincie să aibă și câte o secțiune cinematografică și în acest caz negreșit că vom putea trece și noi cât de curând la producerea de filme culturale.

Firește că și aici ca și pe alte terenuri de activitate publică numai așa se va putea ajunge la rezultate bune, dacă se

Alice Lee

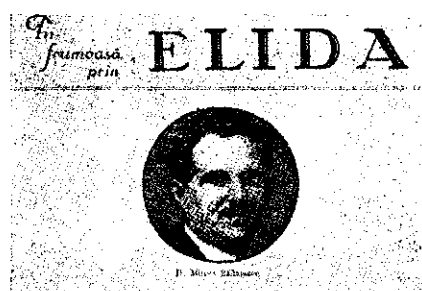
vor încuraja elementele de inițiativă și nu se vor risipi fondurile pentru înmulțirea sinecuriștilor, cari mișună dela un capăt la altul al țării.

Dar nimic nu se va face atâtea timp cât la baza tuturor instituțiilor și manifestațiilor publice va sta politica de partid, care ucide în germeni orice inițiativă bună, orice operă creatoare...

aşa şi-aşa...

d. Mircea Rădulescu
şi crema „Elida”

În programul teatrului Național, s'a remarcat portretul d-lui Mircea Rădulescu, au orul lui „Peronius”, sub reclama cremei Elida. Reproducem clișeul din program, și ne întrebăm dacă d. Mircea Rădulescu a încasat mai mult din reclama „Elidei”, decât din tantiemele arăteștii d-sale?...

Epigrame

Lui Liviu Rebreanu
autorul volumelor „Jon”, „Adam
și Eva” și „Golani”.

Jon, îmbogățit de seva
Pământului mănos al Anii,
Văzându-i goi pe Adam și Eva,
A exclamat zâmbind: „Golani”!

„Antologiei poezilor de azi” a
d-lor Pilat și Perpessicius.

Cotruș cel nesățul de pâine,
Moșciu, Relgis și Talaz —
100 avem poezi de azi
Dar nu știu câți poezi ...de mâine.

N. CREVEDIA

FIGURILE ACTUALITĂȚII...

Liviu Rebreanu
Directorul Teatrului Național

POZITIVISMUL ÎN BRAZILIA

Existența în Brazilia a unui grup de pozitivisti convinși, practicând religioasă umanității elaborate de August Comte, sub influența amicei sale Clotilde de Vaux, este pentru străini, una din curiozitățile cele mai minunate ale acestei țări.

O întreagă generație de ofițeri, acea care făcu revoluția din 1889, aderă la catehismul pozitivismului, sub influența generalului Benjamin Constant Botelho de Magalhães.

Un alt brazilian Miguel Lemos, acceptă numai partea filozofică din opera maestrului. Adevărații pozitivisti, unicii, cei mai puri, fanaticii, îl considerau un eretic periculos.

Dacă nu admiti partea religioasă a operei, care constituie breviarul Religiei umanității, atunci nu este considerat pozitivist.

Dar Miguel Lemos suspectat de „littréism” fu grațiat, întră însfârșit în Brazilia în 1881, și fondă împreună cu câțiva amici Biserica pozitivistă.

Seful pozitivismului actualmente este Texeira Mendès, un fel de mare-preot, un gardian al credinței.

Numărul credincioșilor se ridică până la șizeci de familii. În afară de Rio, mai este un grup la Porto-Allegre.

Toată lumea din Brazilia vorbește cu respect de pozitivism și de pozitivisti. Pozitivistii se abțin dela orice violențe. Ei nu pot accepta mandate politice. Nu acceptă posturi în învățământul oficial, superior sau secundar. Cei ce îndeplinesc funcțiuni spirituale renunță la orice fel de moștenire, rămânând săraci. Ei refuză serviciul militar. Ei nu vând produsele lor spirituale, fie estetice, fie teoretice; nu recurg la ziare decât pentru comunicări urgente și semnându-le.

În 20 Homer Anul LX sau în 10 Shakespeare Anul CXXVI al Revoluției. Căci pozitivistii brazilieni respectă calendarul lui August Comte, cu cele 13 luni, purtând fiecare numele unui mare cugetător sau scriitor, fiecare zi fiind consacrată unui personaj ca Sofocle sau Voltaire, Rafael sau Jeana d'Arc.

Rio de Janeiro este singurul oraș din lume care posedă un mare templu pozitivist construit și decorat după planul lui Auguste Comte.

Este o frumoasă construcție, albă și albastră în mijlocul unor splendizi palmieri.

Templul construit grație generozității bogatilor pozitivisti, fu inaugurat la 15 August 1891. În templu, în locul sfinți-

lor se poate vedea statuile marilor oameni: Moise, Homer, Aristot, Archimedee, Cezar, Carol cel Mare, Dante, Guenberg, Shakespeare, Descartes, Frederic II și anatomistul Bisbat. În centrul corului, un altar purtând imaginea Madonei, sub inscripția: „Humanidade”. În locul tabernacolului, bustul lui Auguste-Comte. În jurul Corului, și ținând loc de parclisuri sunt tablouri reprezentând episoade din viața Clotildei. Și pretutindeni pe pereți inscripțiuni bizare: Monoteism, fetișism, astrolatrie, etc. Apoi formule pozitiviste ca: Ordine și progres (care se găsește și pe drapelul brazilian); Cei vii sunt guvernați de cei morți; Omul se agită și umanitatea îl conduce.

Înainte altarului, trei sferturi întors spre imaginea Madonei și bustului lui Auguste Comte, Texeira Mendès citește fragmente din opera maestrului. Și credincioșii asistă la această slujbă cu evlavie.

MEMORIILE CONTESEI DE
KIELMANNSEGGE DESPRE
NAPOLEON I.

Aceste memorii au apărut acum câteva luni, la Dresda, în limba germană. Fură traduse în franțuzește de d-l Joseph Delage. Cine era această contesă despre care n'am știut nimic până în prezent? S'a născut lângă Dresda, în anul 1777 și tatăl său a fost mareșalul palatului la curtea de Saxa. Căsătorită de două ori, n'a avut noroc nici în prima, nici în a doua căsnicie. Dar era foarte frumoasă și foarte bogată și după stăruințele ducese de Courlande, veni la Paris, unde fu remarcată de Napoleon I, care se servi de ea, în intrigile sale politice. Admiră cu rasiune pe împărat, în timp ce contele Kielmannsegge, din contra, locuind în Germania combătea pe cât putea politica imperială. La Paris, contesa frecuantă, mai ales, cercul lui Talleyrand, pentru care dealtfel, n'arăta prea multă simpatie. Fu totdeodată prietena Josephinei și Mariei-Louiza. Accesul său la curtea din Tuileries, i-a dat prilejul să ne lase un tablou foarte interesant. Memorțiile sale asupra acestui lucru, ne aduc contribuții de nerăzuit. Reîntoarsă în Saxa în 1813, cunoșcu persecuțiile compatrioților săi, cari nu-i puteau ierta cultul pentru Napoleon. Sfârșitul vieții sale fu închinat amintirilor melancolice despre marele om pe care, e greu să nu credem, că l-a iubit cu pasiune.

Cele două volume de memorii ne dau prilejul de a cunoaște mai ales, hărțile lăstate de contesa Kielmannsegge și cari cuprind două dulapuri.

Traducere de ZOE LECCA

Literara

O seama de cuvinte

Julian Apostatul intrând în palatul din Constanța, începu prin a înfrâna luxul și lenevia. Intr-o zi trimise să i se aducă un bărbier și i se aduse unul foarte frumos îmbrăcat. Prințul îl refuză zicându-i:

„N'am cerut un senator, ci un bărbier”.

Fiul lui Zalecus fiind acuzat de adulter, trebuia, în virtutea legii dată de propriul său tată, să fie orbit de amândoi ochii; dar toată cețetea din considerație pentru tatăl său, vroi să sustragă pe fiu dela pedeapsă. Zalecus rezistă câțva timp, apoi cedând rugăciunilor întregului popor, începu prin a-și scoate el un ochi, și fiului său unul. Astfel îndeplini legea și știu să se barate părinte duios și legislator inflexibil.

Contele d'Argenson imputa abatelui Desfontaines a fi compus scrieri satirice; ca să se scuze, acesta îi spuse:

„Monseniore, trebuie să trăiesc și eu!”

„Dar nu văd nici o necesitate”, răspunse ministrul rece.

Mareșalul Biron era foarte omenos cu personalul său. Intendentul său Sarrau, îl silea de mult să-l reducă și-i aduse într-o zi o listă de servitorii nefolositori.

„Iată, prin urmare”, spuse el intendentului, după ce citi lista, „pe aceea de cari spui că mă pot lipsi; dar nu știu dacă ei se pot lipsi de mine”.

Și nu concedie pe niciunul.

Cardinalul de Retz, zicea odată lui Ménage:

„Învăță-mă să mă pricep la versuri așa ca, cel puțin, să pot judeca pe cele ce mi se aduc”.

„Domnule”, îi răspunse Ménage, „n'aveți timp să învățați aceasta. Dar de câte ori vi se vor citi versuri, spuneți că nu sunt bune, și fiți sigur că totdeauna veți judeca bine”.

Un școlar se luă la ceartă cu tânărul Frémouille, pe când erau în liceu. Acesta îi zise:

„Nu știi că eu sunt fiul unui duce?”

„Uite”, răspunse celălalt, dându-i un picior în spate, „chiar dacă ai fi print, nu ți-ai putea da mai bine!”

Rivaroli spunea în anul 1792, despre suveranii coalizați contra Franței: „Totdeauna au fost în urmă cu un an, o armată și o idee”.

ZOE LECCA

bazar

UN FENOMEN AMUZANT

Un mare crescător de oi din Anglia, era, de câteva zile foarte intrigat, de un ciudat fenomen.

Spatele unui mare număr de oi, își pierduse culoarea naturală și devenise aproape verzi. Animalele, erau totuși sănătoase.

Dupăce le puse sub o observație specială, d. Dood, crescătorul, găsi explicațiunea fenomenului. Oile pășteau vara, mai multe luni, într'un câmp unde aveau fân bun de cosit. Sămânța fânului cădea pe spatele animalelor. Grație umidității atmosferei și căldurii care emană din corpul cilor, aceste semințe începură să germineze pe însăși pielea oilor, dând astfel culoarea verde corpului lor.

NEBUNII DIN MAROC

În general, nebunii, în Maroc, sunt lăsați liberi. Au chiar un caracter sfânt, ei sunt „marabonții” (musulmanii pioși sancționați printr'o viață ascetică și contemplativă). Așa, unii trăiesc în mijlocul murdăriei lor proprii, într'o fundătură, predicând războiul sfânt contra francezilor, care-i lasă în pace, uimind indigenii prin liberalismul lor disprețuitor.

La Fez însă, este și un azil pentru furioși. Aci, nebunii au gâtul prins într'un jug de fier de care este legat un lanț ce trece printr'un scripete. Dacă demențul strigă ceva mai tare, o ușoară tragere de lanț, și omul atârnă spânzurat.

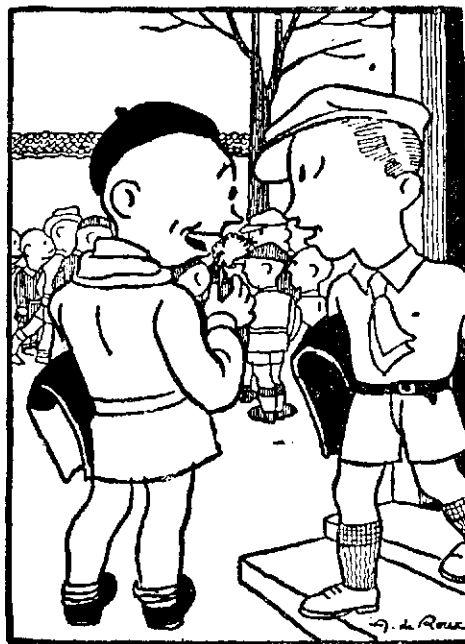
Aci mai erau internate femeile de proastă condiție sau soțiile pedepsite de soții lor. Iar în partea de jos, se poate vedea o provizie de cosciuge.

Șef de bandă din Mexic

caricatura zilei

SUBTILITATE

— D-nul Profesor m'a întrebat: care este vârsta unei persoane născută în anul 1890; tu știi să-mi spui colega?

— Depinde, dacă e vorba despre o femeie sau un bărbat!..

(Dimanche illustrée)

INTOARCEREA DELA VÂNĂTOARE

Ea. — Ei bine, unde sunt si'arii cari trebuia să-i prețar invitațiilor mâine seară? Cum, tu n'ai împușcat nimic?!

El. — Baa... da!.. pe tovarășul cu care vânam!!

(Liefie)

carti redate în extrase

VIATA LUI BEAUMARCHAIS

René Dalsème

Beaumarchais e unul din oamenii, care își depășesc opera. Valorează mult mai mult decât ceea ce dau. Desigur «Figaro» — această figură de ingenuitate și spirit — contează în istoria literară. Omul Beaumarchais îl întrece însă și în aventură și în spontaneitate. Ceasornicar, muzicant, șambelan, ambasador, pușcăriaș, poet, amant, bunic — sunt o sută de vieți în existența lui și o sută de personaje i-au trecut prin trup. Prestidigitator, șarlatan sau erou? Poate toate trei laolaltă.

Beaumarchais

La vârsta de 14 ani — era în 1774 — Pierre Carron de Beaumarchais a început să măsoare timpul: era ceasornicar. Dar cum vremea lui nu se lăsa prinsă de cadranele orologiilor, zilele trecând uneori într'un danț nebunesc și vesel, alteori într'un șir leneș și prelung, tânărul meșter și-a făurit un instrument de mai mare precizie: versurile și harpa. Plictisit de ritmul pendulelor, l-a preferat pe al muzicii. Clientului venit să-i dregă arcul plesnit al ceasului, d. Carron îi oferia un madrigal, o serenadă sau o elegie după vârstă, gust și înclinări amoroase. Ceeaceea l-a costat o strașnică răfuială părintească, urmată de o pocăită reîntoarcere către meșteșug și clientelă. Ceasornicaria din Rue Saint-Denis devine — vai! — o casă de încredere. Liniștea o împrejmuie gospodărește și mediocră. Până când, într'o zi, tot Parisul se trezește într'un soi de mică revoluție, care îl cucerește și îl pasionează pentru treburile acestei nobile arte a măsurării timpului: d. Pierre Carron a inventat un nou mecanism de ceasornic „mult mai practic și mai elegant și mai precis”, pe care, printr'o împrejurare neprevăzută, marele meșter Lepaute i-a furat-o. Calfa din Rue Saint-Denis urlă, aleargă, protestează, răscolește și cere. Și-a lăsat uneltele și lupa pentru condeiu: e la largul lui. Dacă tic-tacul ceasului inventat

nu va fi auzit, loviturile cuvântului — știa el bine — vor măsoara. Și întreg Parisul răscolit de acest băețandru de 17 ani îi cere odată cu el dreptatea. Ceeace se face.

MADAME FRANCQUET

A început atunci în Paris un soi de epidemie a accidentelor, care lovia mai ales orologiile doamnelor tinere. Nu era zi în care zece-cincispreze arcuri să nu se spargă din întâmplare, și nu era zi când tot atâtea noștine conște să nu descindă din echipagiile lor în fața atelierului din Rue Saint-Denis. Pierre se inclina grațios și surâzând: — „Cu ce vă putem servi?”

Și servia.

Dar când într'o bună zi trăsura doamnei Francquet — soția tânără a bătrânului controlor al casei Regale — se opri în fața vitrinei meșterului Carron, inima băiatului porni să bată mai tare. Cine ar fi știut să deslege tainele acelei inimi ar fi aflat încă de pe atunci că: reparația ceasului stricat avea să se facă chiar în buduarul doamnei Francquet, că soțul ei avea să renunțe la demnitatea de controlor în favoarea lui Pierre „băiat simpatic” și „discret prieten de familie”, că în sfârșit domnul Francquet murind, succesorul său conjugal avea să-și întărească titlurile amoroase la biroul ofițerului de stare civilă. Intâia dragoste — intâia căsătorie. Beaumarchais debuta virtuos.

LA CURTE

Faima creată până atunci îi înlesnește cariera în anturajul regal. Omul acesta capabil să-și schimbe meseriile ca pe niște pălării, grațios, îndemânat, prevenitor și inteligent știa calea ce duce din anticameră în salon: inima. În scurt timp este favoritul curții întregi, profesorul de muzică al prințeselor, agreețul ședințelor intime, când Regele înconjurat numai de patru cinci curtizani, se amuza să-l asculte pe el cântând sau recitând. Invidia este desigur sora vitregă a succesului. Dar cu un surâs, cu o vorbă de spirit, cu o ironie, Beaumarchais o înfrânge. Când armele acestea nu ajungeau scotea spada. Aceeași mână care în Rue Saint-Denis înșuruba ceasornice și la Versailles mângăia coardele harpei, aceeași mână care netezia în alcovuri căldura și dragostea pasionatei, știa să zgârie cu un vârf de spadă și să se facă simțită.

IN SPANIA

Doamna Francquet moare. Beaumarchais suferă cu adevărat. O iubise și se legase de ea cu credința întâii lui pasiuni. Dar viața trebuie să depășească durerea și s'o uite.

Chemat de o soră a lui în Spania, pentru a răfui o nelămurită și meschină întâmplare cu un anume Clavijo, pleacă. Unsprezece luni de viață nebună, cheltându-și activitatea în toate părțile, agităndu-se, trecând dintr'un salon în altul, de la Rege la ambasador, de la miniștrii la generali, trimițând scrisori în cere patru colțuri ale lumii, începând, sfârșind, părăsind o mie de afaceri îndreptate, mergând la teatru, la bal, compunând melodii și romane, scriind economie politică și iubind: un vârtej.

Un episod trist: Clavijo. Un aventurier primejdios și o canalie fără scrupule. Și un episod agreabil: Marchiza de la Croix — o blondă cu ochii albaștri mângăetori, cu pielea bronzată de soarele castilan și cu alte o mulțime de fermecătoare virtuți. Dar și Beaumarchais este atunci în culmea forței și a frumuseții: ochiul sculptor, fruntea largă și înaltă, buza spirituală și sensuală, răcute porea pentru ironie, surâs și sărutare, nările deschise, atitudinea mândră și cavalerască, o veselie inalterabilă și o încredere superbă. Imbrăcat în costumul romantic al seniorului spaniol, Beaumarchais intră în buduarul marchizei de la Croix fermecător. Și nu îl părăsește definitiv decât pentru a se reîntoarce în Franța. Nu însă înainte de a i-o recomanda pe marchiză Regelui Spaniei. Se plictisia bietul om și Beaumarchais, care în toată viața lui a căutat să amuze oamenii, de ce n'ar fi descoperit augusta frunte regală, oferindu-i o frauda unor grații, care pe el îl mulțumiseră destul?

A fost o seară delicioasă de humor reținut, aceea când într'un pavilion secret al palatului din Madrid, eroul nostru și a prezentat benevol amora. În fața lui suveran, naiv și emoționat ca un adolescent.

O piruetă și Beaumarchais era în stradă. Încă o piruetă și era la Paris.

DIZGRAȚIA

În Vinerea sfântă a anului 1768 se ceartă cu Ludovic XIV: ceartă indirectă dar sigură, pe care Beaumarchais o va regreta mult timp. În ziua aceea ducele de la Valière venia cu el în trăsură spre Versailles.

— Dragul meu, îi spuse d. de la Valière, supez astăseară cu regele, Madame

du Barry, și câțiva aleși. Caut un subiect de conversație interesantă; te plăcusește atâta uneori la superele asta!

— Ei, dacă tovarășii d-tale vor fi serioși, amintește-le vreun câncan dela curte. Dacă dimpotrivă sunt prea veseli, înireabă: „în timp ce rădem, Sire, Majestatea voastră nu s'a gândit vreodată că datorează mai multe livre decât mințile ce s'au seurs dela moartea lui Isus?”

„Desigur vi se va nega afirmația, dar socotind toți vor vedea că ai dreptate”.

Ducele răs, verifică socoteala și grăbit, seara la masă, îi servi regelui această glumă, tocmai când era mai vesel. Regele, devenind deodată grav, spuse:

— „Vorba d-tale îmi amintește scheletele care se serviau, la banchetele din Egipt, între flori și fructe pentru a moderă veselia conmesenilor. Vă datorăm d-stră, Duce, această farsă? Nenorocit, ducele rosti numele lui Beaumarchais.

— „Calcul de ceasornicar” scrișni Regele.

Era disgrăția, care avea mai târziu să-l coste multă amărăciune pe bietul nostru erou.

INTERMEZZO

Intre timp, trei evenimente importante: o căsătorie, o piesă de teatru și un proces. Aleasa inimii îi este Geneviève Watebled, o văduvă, pentru care va avea o afecție sinceră și de care îl leagă o amintire: seamănă mult cu marchiza de la Croix.

Piesa e o tragedie. Se reprezintă la Comedia Franceză cu un succes mediu, dar care dă prilej la nenumărate glume și rătăcii. E adevărat că Beaumarchais avea să rămână mai târziu celebru pentru cariera lui scriitoricească, dar pentru moment atenția Parisului îi este câștigată numai de zvonul unui proces grav.

INTAIA INCHISOARE

Ducele de Chaulnes îi este prieten. Urmii anume La Blache — adversar căinos al fostului ceasornicar — care îi spune că îl urăște pe Beaumarchais așa precum un amant își urăște amanta, ducele gândindu-se la delicioasa lui prietenă, domnișoara Menard, îi răspunde:

— „Dragul meu, îmi iubesc amanta și tu îl urăsc de loc pe Beaumarchais”.

Totuș în frumoasă zi de 11 Februarie 1773, pe la 11 dimineața, ducele de Chaulnes, urcând scara spre apartamentul domnișoarei de Mesnard, îl întâlnește pe Beaumarchais, ieșind tocmai de acolo. Ducele îl salută rece și îi strânse mâna cu o furie abia reținută.

Beaumarchais, cu o înclinare fină îi răspunde: „Bună ziua, domnule. Cum vă mai merge?” Pe urmă continuă să coboare scara șuerând o arie foarte la modă. Ducele, bănuitor și gelos, sări ultimele trepte, lovindu-și spada de rampă, și să-și frângă piciorul și se precipită runcând ușile în apartamentul domnișoarei de Menard, pe care o găsi într-o legantă și ispititoare neglijență, nimeni n'ânându-și părul ciufulit. Scena fu violentă. Ducele sbiera și bătea cu piciorul în podele; domnișoara Menard continua să-și aranjeze coafura. Ducele strigă, roșu: „am să-l omor” și deodată sparse câteva sticle cu parfum.

Desigur nu-l omori, dar se bătu cu el zi și o noapte cu spada, cu pumnii, cu unghiile și cu bastoanele găsite la îndemână. Aprigă luptă, din care foștii

prieteni ieșiră cu capetele respective sparte și cu strașnice zgărieturi. Beaumarchais fu trimis să-și panseze rănile la închisoare. Era prima. Vai! nu cea din urmă.

PROCESUL GOEZMAN

Beaumarchais poseda o chitanță a bancherului Duvernoy-Paris, în valoare de 15.000 de livre — sumă considerabilă. Dar mirând bancherul, moștenitorul acestuia, La Blache, contestă autenticitatea înscrisului. Beaumarchais pune iar mâna pe condei: un memoriu, două, trei. Afacerea era câștigată. Iată însă că utilizând dizgrația dela curte și scandalul închisorii, La Blache face apel. Momentul este bine ales: Beaumarchais are împotriva lui și opinia publică și judecătorii. Cu deosebire președintele Goezman îi este dușman și refuză să-l primească pentru depozite, împiedicându-l să se apere. Veni, președintele îi face cunoscut că o audiență îl va costa 100 de livre. Sărac, Beaumarchais se execută. Ultimii bani îi dă admirabilului magistrat. De prisos însă, de vreme ce La Blache îi poate da înzecit mai mult. Amărât și nenorocit Beaumarchais se hotărăște să se răzbum. Va da cărțile pe față, va dovedi necinstea judecătorului, îl va arăta drept un ordinar exoroc și cu riscul de a porni împotriva lui tot Parisul, toată Franța, tot Universul, își va cere dreptatea până la Rege și până la Dumnezeu.

Incepe atunci un scandal enorm. Memoriile lui Beaumarchais împotriva lui Goezman se tipăresc în mii de exemplare. Parisul trăește sub teroarea și verva lor. E o ne bună risipă de sarcasm, talent, argumente, perorații, șarje și pamflet. E o putere de convingere care violentează neîncrederea și câștigă simpatia. Parisul delirant de emoție și nerăbdare este de partea lui Beaumarchais, îl susține, îl îndeamnă, îl impune.

La palidele răspunsuri ale lui Goezman, care își tocmise un anume Marin, Beaumarchais răspunde fulgerător și superb:

„Ai citit, domnule Goezman, lungul memoriu încărcat de opiu, care circula sub numele d-tale? Nu îți vorbesc despre stil, pentru că asta nu ne interesează pe noi doi, pentru că n'iciid-ta, nici eu nu l-am scris: n'am făcut altceva decât să-l răsofesc și să-i simt nu știu ce gust fad de pește marinat, care îl face perfect dezagreabil; dar de vreme ce l-ai făcut să apară sub numele d-tale, dă-mi voie să-ți răspund ca și cum ți-ar aparține.

Trebuie pentru a-ți plăcea să fii, ca Marin, totdeauna grav într'un subiect ridicul și ridicul într'un subiect grav?...

Memoriile lovesc bine. Niciodată nu cheltuise ceva atâta geniu pentru atât de puțin lucru. Scaunele justiției tremurau.

ȘI VOLTAIRE... ȘI JEAN JACQUES..

Dela Fernay, Voltaire, cavalerul ironiei atât de facile și atât de tenute, fără să-l cunoască pe Beaumarchais, scrie într-o scrisoare unui prieten:

„Am citit al patrulea memoriu al lui Beaumarchais; sunt încă emoționat; niciodată, nimic nu mi-a făcut o mai puternică impresie; nu există comedie mai amuzantă, nu există tragedie mai înduioșătoare, poveste mai bine spusă și a face spinoasă mai clar expusă”.

Desigur dușmanii nu întârziară să insinueze că Beaumarchais ar fi tocmit cu bani pe cineva să-i scrie memoriile. Jean Jacques Rousseau, ursuzul dela Geneva, exclamă: „Nu știu dacă el le-a compus, dar știu bine că cine scrie astfel de memorii nu le scrie pentru altul”.

Și Goezman e condamnat. Dar justiția avea nevoie de răzbumare: Beaumarchais își pierde drepturile cetățenești. Mai târziu, mult mai târziu avea să i se facă dreptate deplină. Până atunci rămâne un deklasat. Ceeace nu îi împiedică pe toți prinții și ducii Franței să-l viziteze acasă, chiar în ziua condamnării, să-i strângă mâna și să-l îmbărbăteze.

— „Din clipa în care nu mai sunt nimic, spune Beaumarchais, fiecare se grăbește să mă socoată drept cineva”.

IN SERVICIUL REGELUI

Nenorocirile se adună. Beaumarchais înțelege însfârșit ce dureror trebuie să simtă lipsa sprijinului regel și se hotărăște să-i recapete bunăvoința. Prilejul se ivește: un oarecare Moraude, exilat la Londra, tipărește acolo câteva pamflete la adresa tronului și a favoritelor regale. Apariția lor ar stârni un scandal enorm. Cine să se însărcineze a lichida această afacere cu tact, cu discreție și cu siguranță? Omul indicat lipsește.

Intr'o bună zi, în cabinetul ministrului d'Aiguillon, un om își face apariția — și cere să fie ascultat o jumătate oră. Minune: pamfletele lui Moraude au fost arse, primejdia exclusă.

Uimit d-l d'Aiguillon mormăie câteva vorbe:

— „Domnule, nu puteți fi decât ori diavolul în persoană, ori domnul de Beaumarchais.

— „O, sunt numai Beaumarchais, domnule Duce.

Cuvinte care n'ar fi lăsat să se bătucă cătă fantezie, trudă, spirit, șiretenie și zbucium l-a costat izbânda. E liniștit însă acum. Regele îl va răsplăti, făcându-i dreptate și revizuindu-i procesele.

Desigur... Numai că Regele Ludovic XV moare în trei zile, îmbolnăvit brusc de un vărsat violent. Încă o nenorocire și o altă nădejde distrusă.

AVENTURA

Ludovic XVI. În ce fel i se pot câștiga simpatiile? Evident dacă Moraude ar voi să refacă acelaș joc și dacă Beaumarchais ar putea să înlăture o nouă primejdie a tronului? Ideea nu e rea.

Deodată se anunță la Londra un pamflet împotriva noului Rege, iscălit de seniorul Angelucci. Câteva pagini violente, sigure, pline de humor și scânteind de inteligență. Dacă ministrii Franței s'ar fi priceput în literatură, l-ar fi ghicit ușor pe amicul lor Beaumarchais sub scrisul vioiu al imaginărilor lui Angelucci. Ei se mulțumesc însă să-l însărcineze pe Beaumarchais cu înlăturarea primejdiei. Din spirit de fantezie, din dor de aventură sau dintr'o exagerată prudență, eroul nostru simulează greutatea imense. O urmărire senzațională a zisului Angelucci dealungul întregii Europe, o luptă cu bandiți, câteva atacuri nocturne, se rănește singur cu un briciu ca pe urmă să-și facă un titlu de glorie dintr'o rană, căpătată „în serviciul tronului”. Străbate Europa în lung și în lat, scornește comploturi, povestește aventuri, reclamă, se vaită, se mândrește și „lucrează”. Are tupeul și imensa în-

drăzneală de a cere concursul guvernelor Angliei, Olandei și Germaniei pentru prinderea acestui inexistent Angelucci, se prezintă în audiență la Maria Tereza și duce de nas o sută de miniștri și o mie de polițiști, până când toată lumea oboșită de căutare, îl lasă pe urmărit în plata Domnului, mulțumită că oricum „primejdia” pamfletelor a trecut.

Și Beaumarchais se întoarce la Paris, el salvatorul onoarei franceze și al di nastiei.

Doamne! cum de n'a murit răsând.

INTERMEZZO

Geneviève, a doua lui soție, murise în tre timp. E destulă vreme de atunci. Singur și neliniștit Beaumarchais are nevoe de un umăr de prietenă, pe care, uneori, seara, să-și rezeze capul prea mult trudit până atunci. Domnișoara Willermawlaz îl cucerește. Dupe un concubinaj, în urma căruia Beaumarchais capătă o fiică — Eugénie — prietena îi devine soție. Puțină liniște pentru un aventurier înăscut nu strică.

A uitat literatura? Nu. „Bărbierul din Sevilla” se reprezintă la Comedie cu un succes remarcabil: douăzeci de reprezentații succesive. Iată este terminată și „Nunta lui Figaro”, dar cine va îndrăzni să o joace? Nobilimea biciuită și curtea ironizată nu ar putea îngădui sacrilegiul reprezentării.

Se citește piesa la curte. Regina foarte amuzată pledează pentru reprezentare. Ludovic XVI lovește nervos în masă: „E destabilizată și nu se poate juca”. — „Totuși e spirituală”, încearcă regina să protesteze, iar augustul ei soț taie discuția cu o replică ce dovedește multă înțelegeră: — „Vă repet Doamnă că nu vreau să se joace: mai bine am dărâma Bastilia de pe acum”.

Intr'adevăr, n'a fost „Figaro” întâiul revoluționar și întâia veste a sângerosilor ani de mai târziu?

OMUL DE AFACERI

Beaumarchais câștigă însăfârșit definitiv procesul Goëzman și apoi procesul La Blache. Sumele datorite, sporite cu dobânzile legale și cu despăgubirile de judecată, se urcă la cifre fabuloase. Bani sunt plasați de îndată într-o grandioasă afacere maritimă și Beaumarchais se face negociatorul direct între Franța și America, peste capul Angliei. Un act de îndrăzneală și de simț politic admirabil. Ceasornicarul-poet ține acum în mâinile lui eșafodajul unei întregi industrii și a două pieți comerciale, comandă raporturile neguțătorești ale guvernelor respective și se substituie în această materie guvernului. E universal competent.

Și din această avere o bună parte o sortește editării operelor complete ale lui Voltaire, într-o ediție unică de o eleganță celebră.

FIGARO... INSFARȘIT

Repetițiile reluate de șase ori la rând, de șase ori au fost suspendate. Stăruința generală și rugămintile miniștrilor nu-l înduplecă pe Rege. Este nestrămutat. Și totuși — din slăbiciune! din capriciu? din oboseală? — sfârșește prin a ceda. Premiera „Nunții lui Figaro” e fixată.

27 Aprilie 1784. A fost o zi agitată până la scandal, până la nebunie. Revanșe lui Beaumarchais. Primește sute de scrisori, solicitându-i un loc de favoare: amatori, literați, magistrați, cucerțani, prinți, prințese.

Piesa trebuie să se joace dela 5 seara până la 9. Totuși cucoanele au venit de dimineată, ca să fie sigure de locul lor și mănâncă în loji. Ghișeul, care se deschide la 4 este asaltat dela 11 dimineată. În jurul teatrului o lume imensă de nobili, servitori, guvernante, bucătari, soldați și negustori ambulanti. Bătăi, strigăte, încercări, asalt.

Înăuntru un vacarm parfumat de aparițiile celor mai nobile doamne ale Parisului. Beaumarchais ascultă dintr-o loje și surăde. Însfârșit cortina se ridică și piesa se desfășoară în primele acte în excelente condiții. Actul patru începe. Actul cinci e primit cu manifestații violente pentru și contra lui Beaumarchais. Monologul lui Figaro sună ca o trompetă:

„Pentru că ești un mare senior crezi că ești și un mare geniu? Noblete, avere, rang, toate astea te fac mândru. Dar ce lucru cu adevărat bun ai făcut d-ta? Ți-ai dat numai osteneala de a te naște și nimic mai mult. Pe când eu? drace!...”

Dușmanii lui Beaumarchais susțin că „Nunta” va cădea dezastruos.

„Intr'adevăr este o piesă care va cădea patruzeci de seri una după alta, glumește Sophie Arnould, una din prietenele autorului. Pronostic greșit, căci Figaro a căzut o sută de seri și mai bine. Cel mai mare succes de teatru al veacului.

Și Beaumarchais? E fericit, îndrăzneț, superb și mușcător. Toate cucoanele ar voi să-i vadă piesa, dar toate maschează o pudoare de fecioară ofensată. Unui duce, care îi cere o loje discretă pentru familia sa, Beaumarchais îi răspunde cu această scrisoare:

„Nu am nici o considerație, Domnule Duce, pentru femeile care își permit să vadă un spectacol pe care îl judecă necinstit și acceptă totuși să-l vadă în secret. Eu nu mă prețez la astfel de fantezii. Mi-am dat piesa publicului pentru a-l amuza și pentru a-l instrui nu pentru a da babelor plăcerea de a se bucura pe ascuns în loje și de a bârbi pe urmă în societate. Plăcerile viciului și onorurile virtuții, asta este nerușinarea veacului. Piesa mea nu este o operă echivocă, trebuie s'o mărturisesc sau s'o reneg.

Vă salut, Domnule Duce și îmi păstrez loja.

ULTIMA AVENTURA

60 de ani. O bătrânețe calmă și odihnită în mijlocul familiei. Beaumarchais scrie poezii pentru Eugénie — fiica sa. Intre altele o glumă rămasă celebră: „Rondel pentru reîntoarcerea Eugéniei dela mânăstire în casa părintească, dedicat mamei sale și făcut de Pierre-Augustin tatăl său, primul poet din Paris, dacă intri prin poarta Saint-Antoine”.

Dar într-o zi... O carte de vizită o anunță pe d-na Amélie Houret, contesă de la Marinière. E introdusă în biourou

o femeie de douăzeci și nouă de ani, un chip pur, ochi mari și o epidermă tremurând — emoție sau dragoste? — la vederea bătrânului bărbat.

Beaumarchais se simte emoționat de atingere, pe urmă de strângerea mâinii acesteia mică, albă și fină. Ascultând-o vorbind își admiră tânăra vizitatoare și caută să o ghicească: părul ușor și mătăsoș se arăta ieșind peste bordul pălăriei în chip de cărlionți, ochii de un negru strălucitor, pleoape umbrite de gene lungi, un nas mic cu aripi fine, o gură mică și lacomă de piscică tânără, gropițe copilărești, o voce armonioasă, un spirit cuceritor și mâna asta așa de frumoasă, așa de bine făcută și pictorul descoperit puțin de rochia ridicată discret și tot trupul acesta...

Ea continua să vorbească, cu ochii pierduți într'un vag îndepărtat, povestind cu o uluitoare sinceritate viața ei de față, pe urmă de femeie tânără și ultima aventură, care o obliga să se despartă de el. Când sfârși de vorbit ea îl privi pe Beaumarchais care îi spuse:

„Atât de frumoasă, nu mă mir că ai întâlnit atâtea lucruri surprinzătoare în viața d-tale”. Și privind-o într'una re petă încet: „Atât de frumoasă”.

Ochi în ochi, pătrunzătoare, caldă, fermecându-l, ea întrebă șiret:

— „Găsești?”

Drept orice răspuns, strângându-i într'una mâna, își apropiă buzele de ale ei: ea și le dăruie. A fost un sărut lung. Ingenuchie înaintea ei și o descălță; surăzătoare ea îl lăsa în voia lui și îi mângâia firele lui rare de păr.

În momentul acesta un prieten, care venia zilnic să-l viziteze pe Beaumarchais, intră. Se opri scurt; cu mâna la gură, ca și cum instinctiv ar fi vrut să-și oprească o exclamație, privia tabloul:

Beaumarchais ingenunchiat la picioarele unei femei, care încerca rușinată să-și aranjeze rochia ridicată peste genunchi. Prietenul ieși discret. Surd, Beaumarchais nu auzise nimic. Amélie Houret îl văzuse însă. A fost o panică scurtă.

A doua zi cavalerul de 60 de ani îi scria frumoasei lui vizitatoare o pagină lungă, emoționat ca un adolescent, îndrăgostit ca un logodnic și trist ca un patriarh.

„O, buzele mele — Doamne — numai odată au încercat să le simtă pe ale d-tale și ardeau... de focul febrei. La ce mai îmi trebuia farmecele d-tale, la ce să mai văd piciorul cu genunchiul cel mai bine făcut din câte am cunoscut, piciorul ăsta mic, fricos și gol? Nu, nu, nu mai vreau să te văd, nu mai vreau să-ți simt răsuflarea arzând în pieptul meu. Sunt fericit, rece și liniștit. Ce îmi oferi d-ta? plăceri? Nu le mai vreau. Am renunțat la sexul vostru, nu mai îmi poate dăruie nimic. Nici o întrevedere mai mult, că inebunesc”.

SFARȘITUL

Și iată viața lui sentimentală e sfârșită. Până ce și cealaltă viață își va trăi ultima zbatere, vor avea să treacă zile puține agitate în sângele și involburarea Revoluției Mari. Iar într-o dimineață — 14 Maiu 1799 — în patul lui odihnit l-au găsit adormit în calmul cel de pe urmă, găsit întâia dată în lungul unei existențe de zbucium.

Edit. Libr. Gallimard-Paris